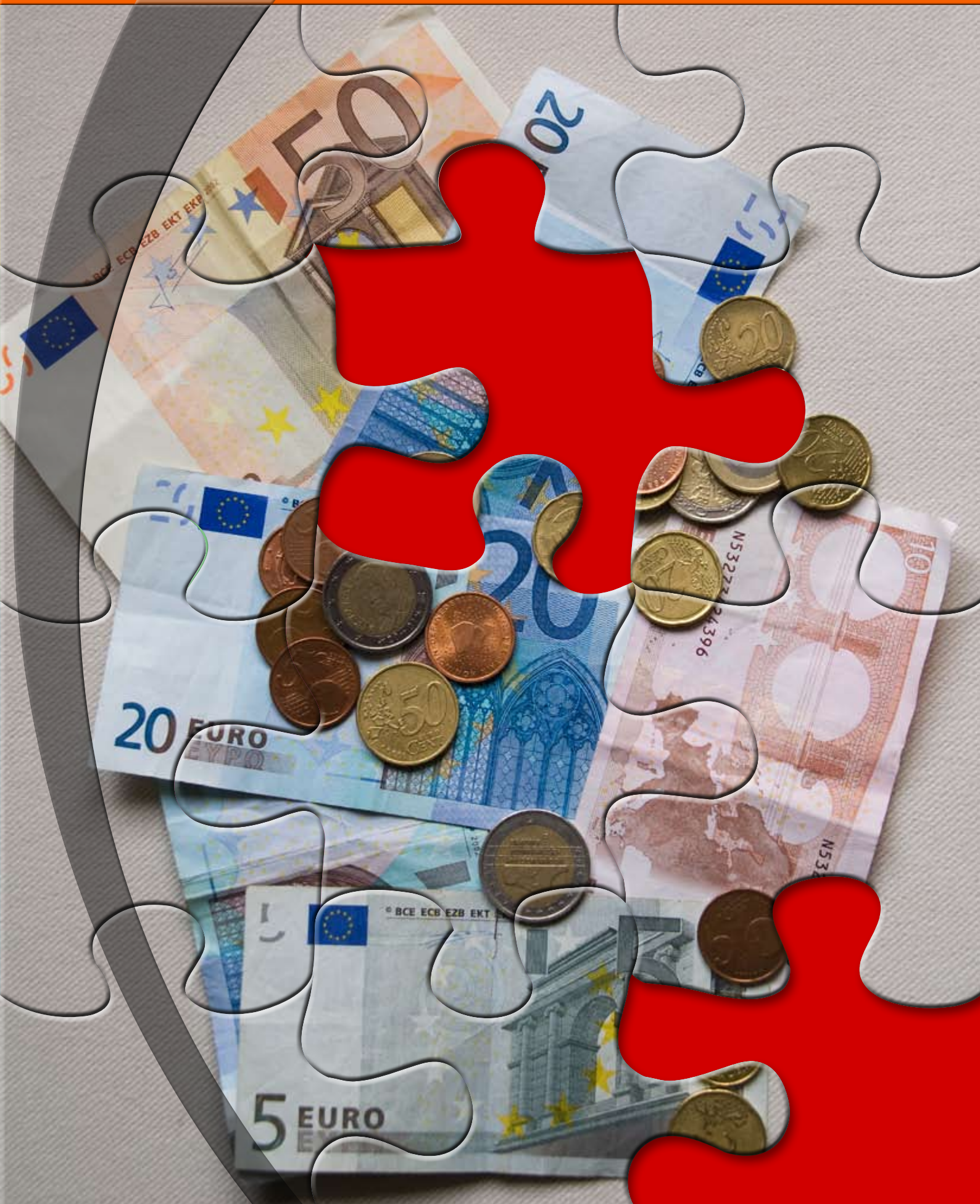

De Boodschappenmand 2012

Koopkracht in de praktijk

Colofon

Deze publicatie is een uitgave van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA (Economie, Vrouwen en Armoede) van de Raad van Kerken en het arbeidspastoraat DISK (Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken). De publicatie verschijnt onder meer als special bij de Arme Krant van Nederland van oktober 2012.

Interviews:

Sandra van Berlo
Nel de Boer
Sjaak den Hollander
Tomma Kooij
Ine Molenkamp
Harry Nijhuis
Henk Stam
Jolly van der Velden
Pieter Vos

Eindredactie:

Nel de Boer en Peter de Bie

Ondersteuning: Mariet Crijns

Opmaak: Peter de Bie.

Foto's: Peter de Bie.

Drukkerij: Accuraat, Breda.

Oplage: 2750 exemplaren.

Papier: MultiArt (FSC mixed credit).

Secretariaatsadres:

Werkgroep Arme Kant

van Nederland/EVA

Luijbenstraat 17

5211 BR 's-Hertogenbosch

Tel. 073 - 6121939

E-mail info@armekant-eva.nl

Internet www.armekant-eva.nl

's-Hertogenbosch,
september 2012

Inhoudsopgave

WE KUNNEN NIET MEER OM ARMOEDE HEEN

De deelnemers.....	3
Wat komt er nog meer op ons af?	4
't Zijn de kleine dingen.....	4
Twaalf verhalen	6
Dankwoord	7

DE INTERVIEWS

Mirjam - Wat komt er op ons af?	8
Justine - Als ik de PCI niet had.....	10
Huishoudboekje Justine	12
Akke - Ik vind jou zo'n tevreden mens	13
Huishoudboekje Akke	15
Erna - Wow of Grrr.....	16
Huishoudboekje Erna	18

ZONDER VERBLIJFSVERGUNNING.....

Mike en Jean-Claude- Blijven vechten voor papieren.....	21
Blessing- Een land waar alles goed is... ..	22
Huishoudboekje Blessing	24
Fatima - Ik ben altijd eerlijk geweest	25
Huishoudboekje Fatima	27

Marit - Principes overboord zetten?.....	28
Huishoudboekje Marit	30
Lily - De rechten zijn ongelijk en van plichten kun je niet leven.....	31
Huishoudboekje Lily.....	33
Annie - Steenrijk en tegelijkertijd straatarm.....	34
Huishoudboekje Annie.....	36
Samira - Geen zin in leren.....	37
Huishoudboekje Samira.....	39

We kunnen niet meer om armoede heen

In september 2011 publiceerden wij 'De Boodschappenmand - koopkracht in de praktijk'. Nu, een jaar later, presenteren we een vervolg daarop: 'De Boodschappenmand 2012'. Opnieuw hebben we een aantal mensen die van een minimuminkomen moeten rondkomen bereid gevonden ons een inkijkje te geven in hun dagelijks leven. Net als vorig jaar doen zij dat aan de hand van een lijstje met inkomsten en uitgaven dat zij op ons verzoek hebben ingevuld.

Aanleiding om een vervolg op De Boodschappenmand te maken was dat in het najaar van 2011 begonnen werd met de voorbereidende maatregelen voor de Wet Werken naar Vermogen (WWnV), met name de aanpassing van de WWB. Die moest ingaan op 1 januari 2012, met invoering van een huishoudentoets (slechts één uitkering per gezin) voor mensen die een bijstandsuitkering aanvroegen. Vlak voor de laatste definitieve stemming over invoering van de WWnV viel het kabinet Rutte: de stemming ging niet door en tot opluchting van velen werd in de weken daarna het wetsontwerp 'controversieel' verklaard. Daardoor kwamen de voorbereidingen op de invoering stil te liggen en werden al genomen maatregelen teruggedraaid. Dit voorlopige uitstel betekent echter nog geen definitief afstel. Of en hoe het verder gaat met de WWnV zal afhangen van de verkiezingsuitslag op 12 september en de nieuwe regering die op basis daarvan wordt gevormd. Maar ook los van de WWnV en de ingrijpende gevolgen die invoering daarvan zou hebben voor veel mensen, zijn er sinds het najaar van 2011 de nodige bezuinigingen en lastenverzwaringen doorgevoerd. Maatregelen waarmee een groot deel van de bevolking te maken krijgt, maar die mensen met een minimuminkomen extra hard treffen, zoals bijvoorbeeld de verhoging van het eigen risico bij de zorgverzekering en de verlaging van de huurtoeslag. Hetzelfde geldt voor de eigen bijdrage in de GGZ en de

korting op de kinderopvang. Met de Boodschappenmand 2012 proberen we zicht te krijgen op wat dat betekent voor het leven van betrokkenen.

De deelnemers

In deze nieuwe Boodschappenmand komen we zes oude bekenden tegen: Akke, Erna, Justine, Mirjam, Mike en Jean Claude legden hun nieuwe 'boodschappenlijst' naast die van vorig jaar. Zo kregen we zicht op veranderingen die zich hebben voorgedaan. Vaak zijn dat noodgedwongen bezuinigingen. In één geval is sprake van een voorzichtige, nog broze verbetering in inkomen. De helft van de mensen die vorig jaar meededen wilde niet opnieuw zijn of haar verhaal doen. Soms had dat te maken met schaamte en angst voor herkenning door de omgeving, soms met ernstige familieomstandigheden. De WWnV had ingrijpende wijzigingen in petto voor mensen die in een Sociale Werkplaats werken. Dat bracht grote onzekerheid met zich mee. Misschien was dat de reden

waarom de WSW'ers uit de vorige Boodschappenmand daar nu niet meer over wilden praten en we ook geen andere WSW'ers bereid vonden hun verhaal te doen.

Gelukkig hebben we zes anderen bereid gevonden mee te werken. Maar, net als vorig jaar, kostte het de nodige inspanning die mensen te vinden. Immers, het blijft spannend om aan buitenstaanders openheid van zaken geven over je inkomsten en uitgaven en te vertellen over de keuzes en afwegingen die je daarbij maakt, hoe dat je dagelijks leven beïnvloedt en wat het betekent voor je kinderen en voor je relaties met andere mensen. Net als vorig jaar zijn de contacten tot stand gekomen via het netwerk van de anti-armoedebeweging. Opnieuw hebben we geprobeerd mensen te vinden met zo divers mogelijke achtergronden, met als gemeenschappelijk kenmerk dat zij een minimuminkomen hebben. Bekend is intussen dat veel ZZP'ers gerekend moeten worden tot de zogenoemde 'werkende armen': mensen die wel betaald werk doen, maar daarmee zo weinig verdienen dat ze niet of amper in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Twee van hen komen aan het woord. Voorts was ons streven de situatie te belichten van mensen waarvan we ons niet zo snel realiseren dat ook zij met een zeer laag inkomen en

Dank!

We zijn zeer dankbaar voor de medewerking van degenen die in deze publicatie hun verhaal doen. Het getuigt van moed. Door een inkijkje te geven in de inkomsten en uitgaven geef je jezelf bloot en stel je je kwetsbaar op. Geen wonder dat de meesten dat alleen anoniem wilden doen; de gebruikte namen zijn gefingeerd. De geïnterviewden zeggen dat ze graag hebben meegewerkt omdat het belangrijk is te laten zien hoe de werkelijkheid rond het minimum er uitziet. Zo wordt duidelijk dat we niet meer om armoede heen kunnen.

armoede geconfronteerd (kunnen) worden: ouderen met een onvolledige AOW, mensen met een boerenbedrijf, alleenstaande studerende moeders.

Speciale aandacht is er in deze uitgave voor mensen zonder verblijfspapieren. Vorig jaar kwamen zij op ons pad en hebben we een kort

Armoede heeft een gezicht, vele gezichten

verslag opgenomen van een gesprek met drie van hen. Omdat ons uitgangspunt toen was te berichten over de in aantocht zijnde WWnV en de gevolgen daarvan, 'pasten' zij daar eigenlijk niet in. Zij hadden immers niet te maken met die nieuwe wet. Maar zij hebben wel te maken met armoede, die ook nog gepaard gaat met extra bestaansonzekerheid doordat zij niets mogen en kunnen doen om hun situatie te verbeteren. Ze mogen niet werken en kunnen - dus - geen inkomen verdienen. Officieel mogen ze hier helemaal niet zijn; eigenlijk bestaan ze gewoon niet. Maar ze zijn er wel, en net als ieder mens willen zij overleven. Daarvoor heb je onderdak en eten nodig. Hoe kom je daaraan, hoe doe je dat, als je geen inkomen hebt, geen geld? Daarover komen Mike en Jean Claude, twee van degenen die we vorig jaar spraken, nu opnieuw aan het woord. Naast die twee mannen hebben we ook twee vrouwen zonder verblijfsvergunning bereid gevonden hun verhaal te doen.

Dit jaar zijn het vooral vrouwen die aan het woord komen. Dat is toeval. Of niet? We hebben ons best gedaan zowel mannen als vrouwen te benaderen en hebben ons extra ingespannen mannen te vinden, toen we ontdekten dat we vooral respons

van vrouwen kregen.

Weliswaar zijn er meer vrouwen dan mannen met een minimuminkomen, maar toch zijn zij niet de enigen. Misschien is de conclusie gerechtvaardigd dat vrouwen, eerder dan mannen, de schaamte voorbij zijn en bereid de realiteit onder ogen te zien en daar open over te zijn.

Tenslotte: natuurlijk kan er bij zo'n bescheiden aantal huishoudboekjes en gesprekken geen sprake zijn van representativiteit in de wetenschappelijke betekenis. Daar is het ons ook niet om te doen. Wat wij belangrijk vinden is dat hier levende mensen aan het woord komen, die vertellen over hun alledaagse werkelijkheid. Cijfers en statistieken over armoedegrenzen, debatten en besluitvorming over bezuinigingen en koopkrachtcijfers laten diepe sporen na in de levens van mensen. Armoede heeft een gezicht, vele gezichten.

Wat komt er nog meer op ons af?

Vorig jaar tekenden we uit de mond van één van de geïnterviewden op dat je 'niet zuiniger dan zuinig' kunt zijn. Toch is dat precies wat er nu wel gebeurt. Akke, de vrouw die deze uitspraak deed, had vorig jaar na betaling van haar vaste lasten 289 euro per maand als 'vrij' besteedbaar bedrag voor eten, kleding en alle andere uitgaven, voor haarzelf en haar zoon van 17. Inmiddels is dat, in minder dan een jaar, geslonken tot 146 euro; bijna 50% minder! Onder andere om die reden gaat haar zoon het huis uit.

In de lijstjes en (norm)bedragen die instellingen als het NIBUD en SCP hanteren voor hun voorbeeldbegrotingen en referentiebudgetten is (nog) weinig te merken van zo'n sterk verminderde bestedingsruimte voor mensen met een minimuminkomen, al erkent het NIBUD in

zijn toelichting bij de minimum-voorbeeldbegroting 2012 wel dat men voor huur, energiekosten en huishoudelijke uitgaven minimale bedragen aanhoudt en dat de reële uitgaven vaak hoger liggen. En het NIBUD voegt er nog aan toe dat zij in de voorbeeldbegroting ook uitgaan van "een situatie waarin er geen schulden zijn en geen spaartegoeden en waarin een maximaal gebruik wordt gemaakt van gemeentelijke en andere toeslagen".¹ Het mag langzamerhand als algemeen bekend worden verondersteld dat mensen met een minimuminkomen niet aan die voorwaarden (kunnen) beantwoorden. Erna's ervaring met het kindgebonden budget is daar een voorbeeld van.

Het Armoedesignalement dat SCP en CBS in december 2011 publiceerden is gebaseerd op cijfers over 2010 en geeft ramingen voor 2011 en 2012. Geconstateerd wordt dat woonlasten en het onderhoud van woning en tuin gemiddeld de grootste uitgavenpost vormen voor huishoudens met een laag inkomen. Voorts wordt opgemerkt dat "in 2010 de armoede verder aanzwol: in dat jaar leefde 6,5% van de Nederlanders van een inkomen beneden het niet-veel-maar-toereikendcriterium², wat overeenkomt met 1 miljoen personen." En "ramingen geven aan dat de armoede in zowel 2011 als 2012 waarschijnlijk zal stijgen. Volgens het niet-veel-maar-toereikendcriterium is in 2012 naar verwachting 7,3% (1,1 miljoen personen) arm". De auteurs van het Armoedesignalement 2011 voegen daar nog aan toe:

- de stijging komt vooral tot stand door koopkrachteffecten
- de armoede bij kinderen zal sterker oplopen dan gemiddeld
- een groot deel van de arme groep bestaat uit werkenden

- bij de huishoudens met een laag inkomen zijn de uitgaven gemiddeld hoger dan het inkomen³

Inmiddels heeft het CBS op 28 augustus jl. bevestigd dat de gemiddelde koopkracht van de Nederlandse bevolking in 2011 is gedaald, dat uitkeringsgerechtigden en pensioenontvangers er het meest op achteruit gingen en dat de tien procent hoogste inkomens hun koopkracht zagen toenemen.

Voor wie uit eigen ervaring of van nabij weet wat het betekent om van een minimuminkomen te moeten rondkomen, klinken deze observaties als het intrappen van open deuren. De hier gepresenteerde boodschappenlijstjes en de toelichting die de geïnterviewden erbij geven vormen er een levende, vaak schrijnende illustratie van. Het is dan ook begrijpelijk dat velen zich met angst en beven afvragen: "Wat komt er nog meer op ons af?"

't Zijn de kleine dingen...

Vorig jaar hebben we een paar punten uit de huishoudboekjes en de interviews uitgelicht: de kwetsbaarheid die mensen ervaren door de inspanning die het vergt om overleefd te blijven als je zo weinig geld hebt. Zoals iemand het verwoordde: "Je bent 24 uur per dag bezig met overleven." Velen kampen met gezondheidsproblemen, zowel fysiek als psychisch. Dat drukt extra op het lage inkomen, doordat er vaak extra kosten zijn voor medicijnen, die niet altijd vergoed worden. Het sociale isolement dat op de loer ligt: geen geld om mee te kunnen doen en een gevoel er niet bij te horen. Het zijn geen onbekende geluiden en ook nu weer herkenbaar in de verhalen.

Kwetsbaarheid

Zoals Marit haar gevoel van kwetsbaarheid uitdrukt: "Ik voel me niet

arm, maar toch kun je wel van een crisis spreken." Fatima zegt het zo: "Ik bezuinig op eten, soms krijg ik wel eens brood van de man van de winkel. Hoe de toekomst er voor ons uitziet? Ik weet het niet." En Annie, die op 70-jarige leeftijd een krantenwijk heeft genomen en post bezorgt, omdat ze geen leefgeld meer heeft.

Gezondheidsproblemen

Lily, Justine en opnieuw Fatima en Marit: allemaal kampen ze met ziekte en met medische kosten die zwaar op hun budget drukken, waardoor er nog minder over blijft voor de gewone dagelijkse boodschappen.

***Het betekent veel voor kinderen als ze eens gewoon een ijsje op straat kunnen kopen.
't Zijn vaak de kleine dingen die 't hem doen***

Maar ook Samira, die geen beroep kon doen op zwangerschapsverlof, maar gewoon doorwerkte tijdens haar zwangerschappen. Hoezo rugklachten?

Sociaal isolement

En over sociaal isolement gesproken: het betekent veel voor kinderen als ze eens gewoon een ijsje op straat kunnen kopen, zoals Samira vertelt. Even mee kunnen doen in wat ze zo vaak van andere kinderen zien. 't Zijn vaak de kleine dingen die 't hem doen, ook en juist als het over sociaal isolement gaat. Op Koninginnedag thuis blijven en oude kranten lezen, en dan door je zoon verrast worden met een boek van de rommelmarkt (Akke). Maar ook Erna, die erop wijst hoe schaamte en angst mensen ervan weerhoudt om zich vrij te bewegen. En hoe luxe het is dat ze nu zomaar wasknijpers kan kopen en af en toe een stukje chocola.

Bureaucratie

Bureaucratie is een steeds terugkerende bron van problemen, waar

je als arme vaak keihard tegenaan loopt doordat je je veel meer dan andere mensen voor allerlei zaken moet verantwoorden en uitleg geven. De hier gepresenteerde interviews laten staaltjes van bureaucratie zien die je de haren te berge doen rijzen. Wat te denken van boerin Annie die, toen zij bij de Sociale Dienst aanklopte voor financiële ondersteuning, naar de kerk werd doorverwezen, maar daar werd afgewezen omdat zij niet paste binnen de afgesproken regel dat alleen mensen in 'broodnood' geholpen werden. Of Fatima, die wel in aanmerking komt voor een WAO-uitkering,

maar geen kinderbijslag ontvangt voor haar vier kinderen, al zijn die allemaal in Nederland geboren. Erger nog: de kinderen krijgen zelfs geen verblijfsvergunning. En de niet uit te leggen maatregel waardoor Lily - en met haar vele anderen - wordt getroffen: dat Suriname tot het moment van onafhankelijkheid in 1975 als een deel van Nederland werd beschouwd, maar daar doorgebrachte jaren niet meetellen voor de opbouw van AOW.

Verontrustende ontwikkelingen

Bovengenoemde punten zijn, hoe wrang ook, geen nieuws meer voor wie al wat langer meeleeft met mensen op het minimum. Maar in de interviews van dit jaar horen we uitspraken die een stap verder gaan dan 'alleen maar' kwetsbaarheid of gezondheidsproblemen, isolement en bureaucratie.

Angst

De helft van de geïnterviewden zegt bang te zijn voor de toekomst.

Bang omdat zij niet meer weten hoe zij nog kunnen overleven met afnemende inkomsten en steeds stijgende uitgaven. Hoe moet dat verder met hen? En met hun kinderen? Overlevingsangst. Angst is wat anders, gaat verder dan kwetsbaarheid. In de woorden van Mirjam: "Je wordt steeds meer uitgeknepen en moet steeds op zoek naar wegen om met nóg minder rond te komen. Je bezuinigt op eten! Ik deed een aanvraag voor bijzondere bijstand en kreeg daar gelukkig een bedrag voor, maar er werd bij gezegd 'we weten niet of dat binnenkort nog kan'. Dat soort dingen maakt me echt bang." Of Lily: "Als alles per 1 juli weer duurder wordt, maar de huur- en zorgtoeslag niet omhoog gaan, waar moet ik dan van leven?" En Marit die zegt niet te houden van 'theatraal gedoe', maar een laag inkomen en de confrontatie met ziekte zorgen wel voor stress en hebben bijgedragen aan de burnout waarin ze terecht is gekomen. Bij Annie is het vooral angst voor schuldeisers die zomaar voor de deur kunnen staan.

Uitzichtloosheid

Iets anders dat verontrusting wekt is de uitzichtloosheid die verscheidene geïnterviewden ervaren. Dat betreft niet alleen degenen die geen verblijfspapieren hebben. Je kunt zelfs zeggen dat zij, hoewel zij heen en weer geslingerd worden tussen onzekerheid en uitzichtloosheid, toch steeds opnieuw zichzelf overeind weten te houden door plannen te maken voor de toekomst - Mike en Jean Claude voor zichzelf, Blessing en Fatima voor hun kinderen - en zich daaraan vast te klampen. Maar ook Lily verzucht dat ze weinig perspectief ziet: "Het wordt zo uitzichtloos." Sommigen houden de uitzichtloosheid op afstand doordat ze, zoals Mirjam, kracht putten uit

hun geloof: "Als ik dat niet had, dan weet ik het niet." Hoop en geloof: ijzersterke draden om je aan op te trekken en vast te houden en om troost en kracht uit te putten. Maar ook draden waar je niet van kunt eten of je woonlasten van betalen. En niet iedereen heeft zulke draden! Dat kwetsbaarheid en sociaal isolement zich ontwikkelen tot angst en uitzichtloosheid is verontrustend en roept de vraag op: (wanneer) worden er grenzen overschreden die we als mens, als samenleving en als overheid niet meer verantwoord en toelaatbaar vinden?

Afhankelijk van voedselbank

De ingevulde huishoudboekjes laten nog een andere verontrustende ontwikkeling zien: van de twaalf geïnterviewden zegt de helft gebruik te maken van de Voedselbank. Drie geïnterviewden zeggen er niets over, maar voldoen wel aan de voorwaarde (minder dan 150 euro per maand 'over' hebben na aftrek van vaste lasten) om ervoor in aanmerking te komen. Twee komen niet in aanmerking en één voldoet aan de voorwaarden en zou ervoor in aanmerking komen, maar zegt er geen gebruik van te willen maken. Dat betekent dat ruim 84% van de geïnterviewden voldoet aan de voorwaarden om voor voedselsteun in aanmerking te komen en die steun ook (eigenlijk) hard nodig heeft. Terwijl wij niet onze interviewkandidaten daarop hebben geselecteerd. Wat voor gevolgtrekkingen vallen daaruit te maken voor de toereikendheid van uitkeringen en minimuminkomens?

Geen buffer

Een andere ontwikkeling is dat mensen met een minimuminkomen vaak niet in staat zijn een buffer op te bouwen voor onverwachte

tegenslagen. Als alle zeilen bijgezet moeten worden om vaste lasten te kunnen betalen, als je van de Voedselbank afhankelijk bent om jezelf en je gezin te eten te geven en er nauwelijks geld overblijft voor kleding en vervoer, laat staan voor verjaardagen of vakantie, hoe kun je dan geld opzij zetten voor 'slechtere' tijden? Als je op een minimum leeft, dan zijn de tijden al slecht. Je bent blij als je het deze maand weer redt en vraagt je af: "Hoe lang nog?" En je hoopt, vaak tegen beter weten in, dat er betere tijden zullen komen. Dit is geen nieuw punt, we hadden het vorig jaar ook al kunnen noemen. Nu drong het zich op doordat vooral de geïnterviewde ZZP'ers het nadrukkelijk benoemen.

Twaalf verhalen

In 2012 zijn 1,1 miljoen personen in Nederland arm.⁴ Volgens het SCP/CBS hebben zij 'niet veel' te besteden, maar 'wel toereikend voor minimale kosten van ontspanning en sociale participatie'. Twaalf mensen laten hier zien wat het betekent om van (te) weinig geld te leven.

Hun verhalen spreken voor zichzelf. Nog een paar punten die ons troffen:

1. Mensen proberen, tegen de klippen op, positief te blijven en de moed erin te houden, terwijl ze tegelijkertijd scherp de tegenstellingen in onze samenleving waarnemen. In Akke's woorden: "Voor mij is de tuin een uitkomst. Daar kom ik tot mezelf. Maar het steekt mij dat onze kinderen ernstig tekort wordt gedaan, terwijl je aan de andere kant de verrijking ziet, de bonussencultuur die gewoon doorgaat." En Mirjam: "Ik heb geleerd: als je de situatie niet kunt veranderen, dan moet je je zienswijze veranderen, ik zal altijd nieuwe wegen zoeken. Maar ver-

- gis je niet, er komen steeds meer mensen op straat terecht. Naast asielzoekers en alleenstaande moeders kloppen dit jaar ook alleenstaanden en ZZP'ers aan voor hulp."
2. Eén van de belangrijkste dingen die mensen nodig hebben om de moed erin te houden is dat zij gezien en gehoord worden. Zij willen ervaren dat zij er niet alleen voor staan. Zoals Justine zegt: "Het idee dat de PCI achter me staat, te weten dat ik die kan bellen, voelt goed." Samira, die het gevoel heeft dat haar moeder zich niet voor haar interesseert, maar die zich gesteund voelt door haar opa die haar af en toe iets extra's toestopt. Akke: "We praten er niet veel over, maar op onverwachte momenten zie je toch dat mijn zoon goed in de gaten heeft hoe mijn leven is." En Erna, die ziet hoe mensen hoop putten uit het verhaal van Tientjes en daar wordt zij zelf weer blij van.
 3. Naast een beroep op ondersteuning door de overheid, kloppen mensen vaker aan bij particuliere instellingen, waaronder de kerken. Vooral voor noodhulp en in crisissituaties. En ook de overheid zelf zoekt, nu zij flink moet bezuinigen, steeds meer de samenwerking met particuliere instellingen. Maar ook kerken en

andere particuliere instellingen zien hun inkomsten slinken en moeten bezuinigen.

4. De laatste tijd hoor je geregeld dat de inkomenspositie van ouderen in Nederland steeds beter wordt. Toch vallen volgens het Armoedesignalement 2011 van SCP/ CBS 59.000 65-plussers in de categorie 'arm'. Juist in een levensfase waarin je meestal niet veel meer kunt veranderen aan je inkomenssituatie, leidt dat tot toenemende onzekerheid en angst. Boerin Annie en Lily zijn vitale, actieve vrouwen, die niet bij de pakken neerzitten, maar hun verhalen maken ook die angst en onzekerheid voelbaar.
5. Over de langetermijneffecten die het opgroeien in armoede heeft op kinderen, weten we nog steeds te weinig. Wel dat zij eronder lijden⁵ en dat het hun uitgangspositie in de samenleving en op de arbeidsmarkt bemoeilijkt. Aan de inzet van ouders om hun kinderen een betere toekomst te bezorgen zal het niet liggen, zoals blijkt uit de verhalen van onder andere Samira en Blessing. Erna vertelt wat zij bij haar kinderen waarneemt aan gevolgen die armoede kan hebben als het van de ene generatie overgaat op de andere. Volgens de ramingen van SCP/CBS neemt

het aantal kinderen dat opgroeit in armoede in Nederland toe.

Op een aantal zaken die evengoed aandacht verdienen gaan we nu niet in. Vorig jaar hebben we uitvoerig stilgestaan bij de belangrijke plaats die schulden en schuldaflossing innemen in de huishoudboekjes van mensen met een minimuminkomen. Daarin is geen verandering gekomen. Nu blijft Mirjam's opmerking hangen over de invloed van 'stiekeme bezuinigingen'. En de verregaande onvrijheid die mensen ervaren als ze in de situatie verkeren dat ze voor hun inkomen van een uitkering afhankelijk zijn, waarvan Erna treffende voorbeelden geeft.

Naast de hierboven geschetste verontrustende ontwikkelingen zijn het vooral twee opmerkingen in de gepresenteerde interviews die bij mij blijven hangen. Blessing die vertelt hoe iemand tegen haar zei, doelend op Nederland: "Er is een land in Europa waar alles goed is." En een wethouder, geciteerd in het gesprek met Mirjam, die constateert: "We kunnen niet meer om armoede heen."

Voor ieder die zich betrokken voelt bij onze samenleving lijkt het mij een belangrijke opgave en uitdaging voor de komende tijd om die twee uitspraken met elkaar te verbinden.

Nel de Boer

Noten

1. Nibud Factsheet Minimum-voorbeeldbegrotingen juli 2012
- 2 'niet-veel-maar-toereikend' is een term die door het SCP wordt gebruikt om een armoedegrens aan te duiden: een maat om aan te geven hoe arm mensen zijn. Zie voor een toelichting het Armoedesignalement 2011 (SCP) of 'De Boodschappenmand' (2011), p. 3 – 7 (op www.armekant-eva.nl).
3. Armoedesignalement 2011, CBS/SCP. De meest actuele gegevens over armoede in Nederland
4. Mensen zonder officiële verblijfsvergunning zijn daarbij niet meegeteld.
5. Zie b.v. 'Erwtensoepe in augustus'/Kinderen en armoede, Kees Opmeer

Mirjam

Mirjam (59) is hulpverlener en ervaringsdeskundige. Vorig jaar spraken we haar ook en zei ze dat zij het huishoudboekje niet wilde invullen, omdat "mensen met een minimuminkomen al voortdurend formulieren en lijstjes moeten invullen". We bezoeken haar opnieuw.

Hoe gaat het nu?

"In het afgelopen jaar werd er een veel groter beroep op ons als PCI (Parochiële Caritas Instelling) gedaan. De aanvragen komen steeds vaker. Er komen meer mensen op straat terecht, zoals uitgeprocedeerde asielzoekers en alleenstaande moeders met kinderen. Maar vergis

bieden van materiële hulp. Het loopt goed. Hier bestond zo'n voorziening nog niet maar, zoals onze wethouder van sociale zaken zei, 'we kunnen niet meer om armoede heen'. De gemeente heeft ook geen geld meer, dus hebben ze ons nodig. Maar het was voor het eerst dat het zo duidelijk door de wethouder werd

We moeten het met elkaar rond gaan breien om mensen in nood te helpen

je niet. Dit jaar zie ik dat ook alleenstaanden en ZZP'ers aankloppen en we krijgen veel vaker aanvragen voor een eenmalige bijdrage om te voorkómen dat het water, gas of licht afgesloten wordt.

Ik zag het vorig jaar al op me afkomen met de VVD. Daar heb ik helaas gelijk in gekregen. Gelukkig is het Kabinet Rutte verdwenen, maar met het 'vijfpartijenakkoord' hebben ze nog snel een hoop ellende op de bordjes van de uitkeringsgerechtigden gelegd. Ik begrijp best dat er bezuinigd moet worden. Er wordt te veel geld uitgegeven aan dingen die niet hoeven. Sommige dingen kunnen zeker efficiënter maar 'mijn' kabinet zou heel andere keuzes maken."

Ze hebben ons nodig

"In mijn woonplaats ben ik vanuit de PCI betrokken bij de oprichting van de Stichting Urgente Noden (SUN). Hier is het nieuw, maar er bestaan al circa dertien bureaus in Nederland. Mensen die tussen wal en schip vallen krijgen binnen 24 uur hulp. Er is een centraal telefoonnummer dat ze kunnen bellen, gericht op het direct

erkend. Tot nu toe werd de armoede, ondanks het bestaan van de voedselbanken, genegeerd, gebagatelliseerd of ontkend. Nu zoekt de gemeente samenwerking. We moeten het met elkaar rond gaan breien om mensen in nood te helpen."

Minder dan 33 euro per week

"En de nood neemt toe. Dat zie ik aan de ouderen waar ik mee te maken krijg, en dat ondervind ik ook in mijn eigen portemonnee. Vorig jaar had ik nog 33 euro per week te besteden. Dat haal ik niet meer. Ik kocht eens per week in het weekend

Ik ga er niet dood van, maar het is waardeloos

een stukje kaas. Nu is het eens per maand. Koffie? Dat is de deur uit. Aan dat soort dingen merk ik dat je steeds meer bezuinigt. Ik ga er niet dood van, maar het is waardeloos. En dan hebben we hier nog geluk met onze SP-wethouder. Die houdt vol sociaal te willen blijven en de armen te blijven ontzien.

Voor mezelf deed ik een aanvraag bijzondere bijstand voor een was-

machine. Daar kreeg ik gelukkig een bedrag voor. Maar er werd bij gezegd: 'Wees maar blij dat we het nu nog kunnen geven, want we weten niet of dat binnenkort nog kan.' Dat soort dingen maakt me echt bang. Ik weet niet wat er gaat gebeuren. Meer dan vorig jaar bekruipt me het benauwde gevoel van 'o jee, wat komt er nog meer op ons af?'

Je wordt steeds meer uitgeknepen en moet steeds weer op zoek naar wegen om met nog minder rond te komen. Je bezuinigt op eten! Kleren kopen bij de kringloopwinkel. Daar ben ik al lang aan gewend. Steeds opnieuw wegen zoeken om nog maar weer een euro goedkoper uit te zijn. Als je als uitkeringsgerechtigde niet steeds het allergeodkoopste van het goedkoopste op de kop weet te tikken, dan haal je het eind van de maand niet. Je kunt echt niet meer elke dag warm eten."

Stiekeme bezuinigingen

"En dan hebben we het nog niet gehad over de stiekeme bezuinigingen: ineens minder huurtoeslag, minder zorgtoeslag. Dat is 22 euro per maand die ik niet kan missen.

Tot en met vorig jaar kreeg ik altijd nog wat terug van de belasting. Daar kocht ik nieuwe kleren van en wat extra eten, zodat ik weer een voorraadje had. Dit jaar: geen dubbeltje. Allerlei aftrekposten zijn geschrapt, met als resultaat: niks. Het scheelt me 180 euro. Door het verhogen van een aantal drempels haal je het net niet. Daar word ik razend van.

En dan de kringloopwinkel: daar komen veel meer mensen. Wat is er aan de hand? De prijzen zijn verdubbeld, soms verdriedubbeld. Hun verklaring: in vergelijking met andere kringloopwinkels zijn we te goed-

Wat komt er op ons af?

koop... Daar word je niet vrolijk van. Dat merk ik ook aan de mensen die bij mij komen. Het fijne van de PCI is dat je mensen direct kunt helpen als het nodig is.

Daarnaast zit ik in het WMO-platform. Ook daar merk ik dat er gigantisch wordt bezuinigd op gezondheidszorg. Er is veel uit het basispakket en de ABWZ gehaald. Iedereen voelt het in zijn portemonnee. En het is toch niet te rechtvaardigen dat mensen geen psychische hulp meer vragen vanwege de eigen bijdrage?! Voor zover de gemeente bepaalt waarop bezuinigd wordt, hoop ik dat ze de kwetsbare groepen blijven ontzien. Maar zeker weten doe ik het niet.

En helaas zijn we als PCI ook gekort. Vorig jaar hebben we met duizenden euro's minder moeten werken. Wij hebben onze uitgaven echt moeten terugdringen. Je kijkt zelfs als PCI anders naar uitgavenpatronen. Wanneer iemand om honderd euro komt, vraag je nu: "Kun je het ook met 75 euro af?" Dat is afschuwelijk. In het afgelopen jaar is het er zeker niet beter op geworden.

Ik zal altijd nieuwe wegen zoeken

Kortom, mensen zijn armer geworden, hebben minder te besteden, zowel oud als jong. Er komen meer instanties die mensen moeten helpen, terwijl er geld zat is. 'Europa' wil de hele administratie van Brussel naar elders verhuizen. Wat kost dat?! Tegelijkertijd wordt er bezuinigd op ontwikkelingshulp. Daar kan ik van wakker liggen. Het gaat om de allerarmsten. Dat vind ik vreselijk. En daar kan ik niks aan doen, terwijl ik niet iemand ben die lijdzaam toekijkt. Maar je bent machteloos."

Hoe houd je de moed er in?

"Ik ben niet kapot te krijgen, omdat ik het niet wil. Ik kan de situatie niet veranderen en ik heb geleerd: als dat

Dat gevoel heb ik van kinds af aan gehad en dat is alleen maar gegroeid.

Ik volg nu een cursus diaconie. Daar heb ik geleerd met andere ogen naar hulpvragers te kijken. Het is vaak een ongelijkwaardige situatie. Als hulpverlener heb ik het voordeel ook ervaringsdeskundig te zijn. Dat geeft meerwaarde in combinatie met het kijken vanuit je geloof. Je kijkt anders, je krijgt nog meer empathie, je leert met de ogen van Jezus te kijken en dat geeft intense voldoening. Elke aanvraag is er één, elke hulpvraag is er één. Dát is mijn manier om te blijven werken. Ik zal altijd nieuwe wegen zoeken."

Sandra van Berlo en Ine Molenkamp

Justine

Justine is een vrouw van 42. Zij en haar man komen uit Centraal Afrika en zijn tien jaar geleden als vluchteling naar Nederland gekomen. Justine is in Afrika opgeleid als onderwijzeres en volgt nu een opleiding tot helpende Zorg en Welzijn. Haar man volgt een studie in België. Zij heeft twee zoons, 10 en 8 jaar oud. We spraken haar vorig jaar en bezoeken haar nu opnieuw.

Zij ziet er anders uit dan vorig jaar. Dat komt doordat ze haar haren helemaal kortgeknipt heeft. Daartoe heeft ze besloten omdat een kort kapsel goedkoper is dan het kapsel dat ze eerst had. Het onderhoud daarvan kostte heel veel geld. De kapper is dan ook een van de kostenposten waarop ze bezuinigt.

Vooruitgang

We vragen hoe het met haar gaat in vergelijking met vorig jaar. Toen had ze immers dubbele kosten, omdat haar man in het buitenland studeert en veel reiskosten heeft. Nu gaat het iets beter: ze ontvangt geld van de

De kinderen vragen steeds of ze op vakantie gaan

PCI (Parochiële Caritas Instelling). Ze heeft daar laten zien hoe haar begroting eruit zag. De PCI betaalt nu de kamerhuur voor haar man. "Ik hoef er zelf nu niet meer over na te denken. Vorige keer kregen we, omdat de studie duur was, de 1000 euro die we extra moesten betalen van hen. We krijgen het eerste jaar 50 euro per maand. Ze hebben echt goed geholpen." Ze kan nu echt rondkomen, maar schaamt zich als er iets kapot gaat. De wasmachine doet nu ook een beetje raar. "Ik durf dat niet te zeggen, alsof ik ze lastig val. Ze hebben echt zoveel gedaan. Nu gaat het beter. Ik probeer zoveel mogelijk om minder uit te geven. Ik kijk goed wat ik koop, ik koop niet zomaar iets, ga niet zomaar naar de winkel. Soms ga ik naar de markt, maar nu koop ik weinig. Ik heb veel minder stress dan vorig jaar."

"De kinderen vragen steeds of ze op vakantie gaan. Dan zeg ik: 'Nee, jullie zijn op schoolreis geweest. Jullie gaan buiten spelen. Even wachten, vakantie dat komt nog wel eens.' Miriam van de PCI had geïnformeerd naar een vakantie bij Humanitas. Maar dat kost ook 35 euro per kind. Ik heb zitten rekenen, maar dat kon ik niet betalen. De PCI heeft de 70 euro betaald voor hen. Nu kunnen de kinderen op vakantie. Ik ben erg blij, en de kinderen ook. Twee jaar geleden was het heftig hoor. Nu gaat het beter."

"Vorige week zondag was ik 17 jaar getrouwd. We gingen naar McDonald's om een ijsje te eten. We wilden wel wat anders (uit eten), de kinderen ook. Ze zien dat andere kinderen meer spullen hebben en zien op TV wat er allemaal te krijgen is. En ze vragen regelmatig: 'Waarom hebben wij minder?' Ik zeg dan: 'Er zijn kinderen die helemaal niets hebben. Wees blij met wat we hebben.' Dat lukt wel een beetje, maar is niet altijd gemakkelijk."

Studie echtgenoot

Vorig jaar zei Justine dat, als haar man een paspoort zou krijgen, zij voor het hele gezin een uitkering zou krijgen. Dat blijkt toch niet zo te zijn. "Nee, want hij mag van Nederland niets hebben. Ik krijg inkomsten als alleenstaande moeder. Nu betaalt de organisatie voor mijn man de schoolkosten en reiskosten, de PCI betaalt de huur. We dachten dat, als hij een Nederlands paspoort zou krijgen, hij in België bijstand zou krijgen. Maar dat is niet zo. Hij is nu

druk bezig met examens. Maar de organisatie die het collegegeld voor hem betaalt had beloofd dat, als hij slaagt, hij van hen het hele bedrag betaald zou krijgen en misschien ook het eten. De organisatie heeft beloofd dat - na evaluatie van de studie - zij een andere organisatie zullen benaderen voor tegemoetkoming van eetgeld. Mijn man moet nog twee jaar studeren. Ik weet niet waar hij werk kan vinden, in België of in Nederland. De kinderen missen hem heel erg. Hij kan eenmaal per maand zijn gezin bezoeken. Als hij vakantie heeft, komt hij ook. De maand juli is hij hier. Hij heeft een stageplaats gevonden in Nederland."

Opleiding

Justine's eigen opleiding was vorig jaar een probleem. Ze kon geen naschoolse opvang regelen. De belastingdienst kende geen recht toe op tegemoetkoming kinderopvang. "Men wilde dat mijn man zich bij ons uitschreef. Dan had ik meer kans op tegemoetkomingen. Ze zeiden: 'Als je man op dit adres blijft ingeschreven, dan kom je niet in aanmerking voor vergoeding kinderopvang.' Mijn man zei: 'Ik laat me niet uitschrijven, we blijven getrouwd.' Nu heb ik via kennissen en vrienden naschoolse opvang geregeld, zodat ik de voor mijn studie noodzakelijke uren stage kan lopen. Ik heb nu ook een goede contactpersoon (de vijfde inmiddels) bij de Sociale Dienst Deze nieuwe persoon heeft heel goed geholpen. Zij heeft gevraagd of ik de opleiding wilde afmaken. Dat wil ik graag. Ik heb de computer gekregen die ik nodig had, en een goede tweedehands fiets. Nu ben ik druk bezig met de opdrachten voor de opleiding. Binnen drie weken heb ik alle praktijkuren volgemaakt. Daarna moet ik nog opdrachten afronden en een portfolio indienen. Dat moet

Als ik de PCI niet had...

worden goedgekeurd en als dat is gebeurd, dan volgt een eindgesprek. Er blijft weinig tijd voor mezelf over. Door de opleiding heb ik geen tijd om wat te doen met de kinderen. Als alles klaar is, kan ik meer leuke dingen doen: wandelen, naar de kerk, etc."

Werk

Of zij aan het werk gaat, is nog niet zeker. De wijkverpleegkundige is van mening dat ze tijd en aandacht moet besteden aan haar zoon. Haar zoon (8 jaar) moet een beetje in de gaten worden gehouden, anders neemt hij 'stiekem' eten dat hij niet mag hebben i.v.m. zijn stofwisselingsziekte. Er worden kookworkshops georganiseerd. Het is nuttig als Justine daaraan deelneemt. Zij moet ook contact onderhouden met andere gezinnen die ook een kind hebben met deze ziekte. Een baan maakt het erg ingewikkeld. Ze wilde

aan dieetvoeding in verband met de stofwisselingsziekte van haar zoon. Er is nu nog steeds sprake van dieetkosten, maar ook daarop heeft Justine weten te bezuinigen. "Eerst kocht ik alles via internet. Nu heb ik

Ik probeer zoveel mogelijk om minder uit te geven en dat gaat goed

eiwitarm eten gevonden bij Jumbo. Dat is een kwestie van goed naar de informatie op de verpakking kijken. Via internet kostte dat eten 8 euro, bij Jumbo 2 euro. Voor

hem is het goed, hij lust dit ook. Dat dieet is lastig met hem. Ik probeer alles een beetje aan te passen."

Conclusie

Het gaat beter met Justine dan vorig jaar. "Het idee dat de PCI achter me staat, voelt goed. Ik weet dat ik die kan bellen. De Sociale Dienst werkt ook mee: de opvang tussen de middag wordt betaald. Zonder het geld van het PCI zou het niet goed gaan. Ik probeer zoveel mogelijk om minder uit te geven en dat gaat goed." Justine vindt ook steun bij de gezinnen die, net als zij, uit Afrika zijn gevlucht. Zij helpen elkaar waar mogelijk. Ze vindt ook steun bij de kerk.

Justine's situatie is dus in positieve zin veranderd. Maar dat heeft niet te maken met nieuwe of betere sociale wetgeving. Dat het beter met haar gaat is vooral te danken aan haar bereidheid om te bezuinigen en op zoek te gaan naar goedkopere dieetvoeding. Maar

graag als gastouder werken, maar haar huis is daarvoor afgekeurd. Nu moet ze drie jaar wachten op een nieuw huis. Maar dan heeft haar man zijn studie ook af.

Dieetkosten

Vorig jaar moest een groot deel van het budget worden uitgegeven

ook dankzij de steun en het geld dat ze ontvangt van de PCI en dankzij de contactpersoon van de Sociale Dienst die met haar meedenkt. Ook de financiële steun die haar echtgenoot ontvangt bij de kosten van scholing, huur en reiskosten helpt mee.

Ine Molenkamp en Sandra van Berlo

Huishoudboekje Justine

Eén ouder, twee kinderen 18-

Inkomsten per maand	Bedragen 2012	Bedragen 2011	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering	1.142,00	1.123,00	
Salaris			
AOW + aanvullend pensioen			
Studiefinanciering			
Huurtoeslag	95,00	98,00	
Zorgtoeslag	147,00	147,00	
Kinderbijslag + Kindgeb.budget	273,00	279,00	
Kinderopvangtoeslag			
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)			
Bijzondere bijstand	216,00	216,00	
Overig			
Totaal	1.873,00	1.863,00	
Uitgaven per maand			
Vaste lasten			
Huur / hypotheeklasten	326,45	317,00	
Energie	110,00	100,00	
Water	10,00	10,00	
Zorgpremie			
Eigen bijdr. en eigen risico zorg			
Verzekeringen	252,00	244,00	
Gemeentelijke belastingen	17,00	13,00	
(Vaste) tel. / kabel / internet	60,00	73,00	
Kinderopvang	20,00	24,00	
Aflossing en rente schulden			
Overig	140,00	130,00	Creditcard
Overige lasten	150,00	167,00	Eten vor echtgenoot in het buitenland
Vervoer	50,00	50,00	
Abonnementen / contributies	5,00	5,00	
Mobiele telefoon	20,00	20,00	
Hobby, sport, e.d.			
Overig	100,00	100,00	
Totaal	1.280,45	1.253,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	592,55	610,00	
Eten	280,00	250,00	
Kleding	50,00	50,00	
Apparaten, meubels, e.d.		40,00	
Persoonlijke verzorging	50,00	30,00	
Kapper	6,00	5,00	
Uitgaan / cadeautjes	10,00	10,00	
Vakantie	15,00	15,00	
Overig	150,00	200,00	Dieet
Totaal	516,00	610,00	

Akke

Akke was een beetje verbaasd toen ik weer contact met haar opnam voor opnieuw een interview. In haar situatie was het afgelopen jaar eigenlijk niet zoveel veranderd, liet zij weten. Wel vindt zij het belangrijk dat haar verhaal, samen met dat van anderen, gehoord wordt.

Een jaar geleden vertelde ze dat zij op jonge leeftijd is mishandeld en hierdoor gehandicapt is geraakt. Zij heeft een korte periode gewerkt, maar raakte door haar handicap arbeidsongeschikt. In haar huwelijk kreeg zij drie kinderen, waarvan er nu nog één bij haar thuis woont. Akke is elf jaar geleden gescheiden. In deze situatie is geen verandering gekomen. Wel vindt ze dat er in onze samenleving veel veranderd is. De krant leest zij intensief. Ook is zij actief in de cliëntenraad.

Wat raakt jou het meest in de samenleving?

"Ik heb moeite met de politieke besluitvorming. Het doet mij pijn dat in onze samenleving gezinnen onrecht en ontwricht worden. Het is toch te gek voor woorden dat kinderen van 18 jaar financieel gedwongen worden uit huis te gaan?! Mijn zoon verlaat het huis i.v.m. de WMO voor huishoudelijke hulp: omdat hij 18 wordt, acht men hem in staat de huishouding voor mij te gaan runnen. Onredelijk en niet te doen i.v.m. zijn studie. Een weldenkend mens verzint zo iets toch niet? Er zijn veel tranen gevloeid, maar hij gaat nu per 1 september elders wonen. Wat moet er van deze kinderen terecht komen? Sommigen zullen op straat komen. Mijn zoon kan nog bij zijn zus terecht. En dan durven politici nog over het gezin te spreken als hoeksteen van de samenleving. Wat voor toekomst hebben kinderen die hun ouders moeten onderhouden? Het steekt mij dat onze kinderen ernstig tekort wordt gedaan.

Terwijl je aan de andere kant de verrijking ziet, de bonussencultuur die gewoon maar doorgaat. Een voortdurende trein, die niet valt te stoppen. En als we nog wat verder kijken, over onze grenzen, zie ik dat er heel veel van ons belastinggeld naar Griekenland gaat, terwijl wij hier ook voedselbanken nodig hebben. Ontwikkelingshulp, ik geef er geen geld meer aan, want de ma-

Ik ben er trots op dat ik zo lang met mijn spullen doe

nagers, zowel in Nederland als elders in de wereld, verdienen er een veel te hoog inkomen mee. De menselijke maat is weg.

Gelukkig wordt door het Lenteakkoord het één en ander nog bijgesteld, maar ondertussen zijn de mensen met de laagste inkomens het eerst aan de beurt als er bezuinigd moet worden."

Hoe word je zelf getroffen door de bezuinigen?

"Mijn grootste probleem is dat de lasten almaar stijgen en het inkomen hetzelfde blijft. Als ik kijk naar de cijfers van het CPB, ga ik dit jaar 160 euro meer betalen aan energie. De BTW gaat van 19% naar 21%, waarmee ook de gewone boodschappen duurder worden. Ik zal, hoe dan ook, minder moeten gaan kopen. Maar waar moet ik nog op bezuinigen?

Ik snap best dat iedereen in moet leveren, maar bij mensen met een laag inkomen komt het extra hard aan. We kunnen niet meer verder terug.

Niet voor niets raken steeds meer mensen in de schulden. Dat is heel schrijnend, maar ik begrijp best dat mensen soms niet anders kunnen. Het kost de samenleving vervolgens ook weer geld om mensen uit de schulden te halen. Ik zeg altijd 'voor komen is beter dan genezen', maar de rek is er nu volledig uit. Er zijn grenzen. Op een gegeven moment is het niet mogelijk nog verder te bezuinigen.

De stijgende lasten? Er is niet aan te ontkomen. Gelukkig kan ik goed rekenen en ben ik een echte koopjesjager. Alle reclamekrantjes pluik ik uit. Daar weet ik veel door te besparen. Kleding gaat lang mee bij mij en ik koop alleen in de opruiming of bij de kringloop. En daar zitten best mooie spullen bij. Zo houd ik de kosten zo laag mogelijk. Voor mezelf ben ik niet veeleisend, ik weet me al gauw te redden. Belangrijk is wel dat de kinderen een toekomst hebben, zij moeten verder.

We praten er niet veel over, maar op onverwachte momenten zie je toch dat mijn zoon goed in de gaten heeft hoe mijn leven is. Op Koninginnedag werd ik door hem verrast: hij had op de rommelmarkt een boek voor mij gekocht. Heel lief van hem, dat hij aan mij gedacht heeft.

Hij vroeg toen ook wat ik gedaan had op Koninginnedag. Maar ik ga eigenlijk nooit uit en ook op Koninginnedag ben ik de deur niet uitge-weest. Ik heb oude kranten zitten lezen, daar was ik nog niet aan toe gekomen. Zijn reactie was voor mij ontroerend. Hij zei: 'Ik vind jou zo'n tevreden mens.' Nee, veeleisend ben ik niet. Mijn meubilair gaat al jaren mee en de meeste reparaties doe ik zelf. Ik ben er trots op dat ik zo lang met mijn spullen doe. Het is toch

Ik vind jou zo'n tevreden mens

onvoorstelbaar als je ziet wat er allemaal wordt weggegooid.

Zo ben ik altijd wel bezig. Er is ook altijd wel wat. Mijn buurvrouw, die al ver over de tachtig is, help ik regelmatig. Slechts één van haar kinderen woont in het dorp, als die er niet is, mag ze mij om hulp vragen. Het is wel eens lastig, want op de meest ongelegen momenten wordt er dan een beroep op mij gedaan. Ik zeg dan ook wel eens dat het nu even niet kan en dat ik op een ander moment langs kom. Want ik heb ook mijn moeder nog, die zorg nodig heeft. Ik kom soms handen tekort."

Heb je wel tijd voor ontspanning?

"Ja, die momenten heb ik zeker, want het is goed om - al is het maar even - los te komen uit de dagelijkse besommeringen. Voor mij is de tuin dan een uitkomst. Daar kom ik tot mezelf. Aan de tuin kun je ook zien hoe het met mij gesteld is. Als de tuin er mooi bij staat, gaat het goed met mij. Als ik niet toekom aan rust, niet toekom aan de tuin en alles

er niet uit, want ze zijn ook nu nog de moeite waard. Ze zijn prachtig van vorm, het is maar hoe je er naar kijkt. Je moet het ook willen zien. Op mijn verjaardag vraag ik altijd geld of plantenbonnen. Niet om een bloemetje op tafel te hebben, dat is zonde van het geld, maar om buitenplantjes aan te kunnen schaffen.

Die consumptiemaatschappij, daar heb ik moeite mee

er slap bij hangt, gaat het dus niet goed. Niet goed met de tuin, maar ook niet goed met mij. Vroeger had ik een grote tuin, die ik zelf had ontworpen en ook zelf bijhield. Nu heb ik een kleine tuin met veel minder mogelijkheden. Ik heb veel viooltjes, dat zijn goedkope bloemetjes. Als ze in de aanbieding zijn, heb je er veel voor weinig geld. Bovendien gaan ze heel lang mee, want ze bloeien van het vroege voorjaar tot de ijsheiligen. Dan worden ze vervangen door geraniums die tot de vorst bloeien. Zie je die dode planten? Die haal ik

Wil je verder nog iets kwijt?

Deze week las ik dat er jongens waren opgepakt omdat ze eten hadden geroofd uit de afvalcontainer van Albert Heijn. Even later werden ze wel weer vrijgelaten, maar wat mij ergert is, dat die jongens opgepakt worden voor iets dat geen waarde heeft, terwijl er zonder pardon van alles wordt weggegooid. Dat mag wel. Voedsel dat gewoon nog goed is!

Laats was ik in de winkel en zag een bakje aardbeien. Er zat één beschimmelde aardbei in! De andere aardbei-

en zagen er prima uit, daar was niets mis mee. Ik had het bakje wel met een fikse korting willen kopen, maar het werd weggegooid. Er wordt veel weggegooid, veel te veel. Niet alleen door de supermarkten, ook door mensen thuis. Die consumptiemaatschappij, daar heb ik moeite mee. Veel producten die vroeger weggegooid werden, worden nu gelukkig opgehaald door de voedselbank.

Onze gemeente vond die voedselbank eerst niet nodig. Armoede werd ontkend. Intussen is de voedselbank er nu wel gekomen en hebben de eerste tien klanten zich gemeld. Dat aantal zal snel stijgen, daar ben ik van overtuigd. Ik vind het goed dat de voedselbanken er zijn, maar vind het wel de omgekeerde wereld dat ze nodig zijn. Het blijft dus allemaal heel dubbel. Zelf zal ik er niet gauw een beroep op doen. Waarschijnlijk uit gêne.

Pieter Vos

Huishoudboekje Akke

Eén volwassene

Inkomsten per maand	Bedragen 2012	Bedragen 2011	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering, WAO	655,00	655,00	
Salaris			
AOW + aanvullend pensioen			
Invaliditeitspensioen	396,00	396,00	
Huurtoeslag	247,00	247,00	
Zorgtoeslag	70,00	70,00	
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		90,00	Omdat mijn zoon (inmiddels 18) een HBO-opleiding volgt, kom ik niet meer in aanmerking voor kinderbijslag.
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)	25,00	25,00	
Bijzondere bijstand	22,00	22,00	
Overig			
Totaal	1.415,00	1.505,00	
Uitgaven per maand			
Vaste lasten			
Huur / hypotheeklasten	559,00	559,00	
Energie	220,00	199,00	
Water	12,00	12,00	
Zorgpremie	100,00	98,00	
Eigen bijdr. en eigen risico zorg	30,00	00,00	
Verzekeringen	60,00	60,00	
Gemeentelijke belastingen	42,00	42,00	
(Vaste) tel./ kabel / internet	65,00	65,00	
Medicatie en thuiszorg	48,00	48,00	
Aflossing en rente schulden			
Overige lasten			
Vervoer	98,00	98,00	
Abonnementen / contributies	35,00	35,00	
Mobiele telefoon			
Hobby, sport, e.d.			
Overig			
Totaal	1.269,00	1.216,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	146,00	289,00	
Eten			Het grootste deel van de 146 euro gaat naar eten. Als er iets over-blijft evt. naar 'leuke dingen'. Mijn zoon is 18 geworden en gaat waarschijnlijk het huis uit.
Kleding			
Apparaten, meubels, e.d.			
Persoonlijke verzorging			
Kapper			
Uitgaan / cadeautjes			
Vakantie			
Overig			
Totaal	146,00	289,00	

Erna

Erna is een vrouw van 49 jaar. Ze heeft vier zoons in de leeftijd van 16 tot 23 jaar. De oudste is het huis uit, de andere drie wonen nog thuis. Erna is, na 23 jaar huwelijk, in 2006 gescheiden. Na de scheiding is zij aan het werk gegaan op een zorgboerderij, maar raakte na twee jaar burn-out. In december 2008 kreeg zij een WWB-uitkering. In het najaar van 2009 heeft zij, samen met twee andere bijstandsvrouwen, 'Tientjes' opgericht. Tientjes zet zich in om mensen met minder (geld) te prikkelen en uit te dagen om werk te maken van hun passie en daar geld mee te verdienen.

Toen wij Erna in 2011 interviewden, begon zij het gesprek met erop te wijzen dat er een kostenpost ontbrak in het huishoudboekje dat zij op ons verzoek had ingevuld. 'Schuldafflossing' stond er niet bij, terwijl dat voor haar behoorde tot de vaste maandelijkse lasten.

Voor dit vervolgesprek heeft zij opnieuw de lijst met inkomsten en uitgaven ingevuld. Wat meteen

bestellen bij de boekhandel. Maar het belangrijkste is dat ik m'n vrijheid terug heb, doordat ik niet meer afhankelijk ben van een uitkering." Ze vertelt dat ze vaak het gevoel had dat heel Nederland haar in de gaten hield, vooral nadat ze op TV was geweest. Dat ze niet iets lekkers, bijvoorbeeld Danio yoghurt, kon kopen, omdat 'men' dan zou kunnen denken: "Hoe kan zij, als uitkeringsgerechtigde, dat betalen?" Veel

Het belangrijkste is dat ik m'n vrijheid terug heb, doordat ik niet meer afhankelijk ben van een uitkering

opvalt is dat haar inkomen niet meer bij de post 'uitkering' staat, maar bij 'salaris'. Kort na ons vorige interview heeft zij haar WWB-uitkering opgezegd en is ZZP'er geworden, Zelfstandige Zonder Personeel. Vanuit haar eigen onderneming geeft zij trainingen. En met Tientjes ontwikkelt zij diverse activiteiten die op den duur ook inkomen kunnen gaan opleveren.

Vrijheid terug

Als ik de boodschappenlijst van dit jaar naast die van vorig jaar leg, dan valt mij een aantal verschilpunten op, zowel aan de Inkomsten- als aan de uitgavenkant. Gevraagd waar voor haar het verschil zit, zegt Erna: "Dat zit hem vooral in kleine dingen: dat er nu ruimte is voor af en toe iets extra's. Dat ik bijvoorbeeld een stukje Tony Chocolonely (= fair trade) chocola voor mezelf mag kopen als ik door de supermarkt loop. Of dat ik een enkele keer een boek kan

mensen met een uitkering hebben daar last van, weet Erna. Die durven zich bijvoorbeeld niet 's ochtends

in de stad te vertonen, uit angst dat 'men' zal denken: "Wat doet die hier? Hij/zij hoort toch te werken of naar werk op zoek te zijn?!"

Luxe

Stond er vorig jaar een bedrag van 80 euro per maand in haar huishoudboekje voor alle variabele lasten - wat natuurlijk opging aan eten - nu zijn er ook bescheiden bedragen ingevuld bij andere uitgavenposten. Zo is er weer een abonnement op een krant en heeft Erna gitaarles. En voor persoonlijke verzorging is er niet meer alleen de shampoo van de voedselbank, maar kan er nu ook eens een douchegel of deodorant af. "Die posten zijn de luxe dingen in mijn leven. Net zoals het ook als luxe voelt dat ik laatst zomaar de Action inliep om wasknijpers te kopen." Bij uitgaan, cadeautjes en vakantie is nog steeds niets ingevuld. Hoe doet ze dat dan met verjaardagen of feestjes? "Uitgaan doe ik niet. Het liefst ga ik naar mijn volkstuinje. En aan verjaardagen

Kindgebonden budget

Bij het persklaar maken van deze Boodschappenmand realiseerden we ons dat Erna in haar huishoudboekje geen kindgebonden budget had opgevoerd. Gevraagd om een toelichting, vertelde ze: "Nou, dat krijg ik wel, maar vorig jaar werd dat door de Sociale Dienst verrekend met mijn uitkering. En dit jaar vertelde degene die me helpt met m'n belastingaangifte dat ik dat bedrag (circa 84 euro per maand) moet terugbetalen aan de Belastingdienst."

Opmerking: dat lijkt ons een bijzonder vreemde gang van zaken in vergelijking met de informatie op de site van de Belastingdienst. Daar staat dat het kindgebonden budget afhangt van het gezinsinkomen en het aantal kinderen onder de 18 jaar. Hoe lager het inkomen, des te hoger het bedrag per kind. Hoe meer kinderen een gezin telt, des te hoger het kindgebonden budget. Bij een bruto gezinsinkomen lager dan 28.897 euro per jaar ontvangt het gezin het maximale kindgebonden budget. Bij een hoger inkomen worden deze bedragen geleidelijk minder. De Belastingdienst keert het kindgebonden budget maandelijks uit.

Wow of Grrr?

doe ik niet. Of ik neem voor iemand een bos peulen mee uit de tuin. En op maandagochtend kun je bij AH gratis de bloemen meenemen die niet verkocht zijn." Soms heeft ze een plastic vuilniszak vol. Dan brengt ze die naar de voedselbank. Dan kunnen mensen daar ook eens een bloemetje krijgen.

Geen buffer

Erna vindt het ZZP'er zijn heel spannend. Zij verdient nu haar bijstandsuitkering. Maar zonder vakantiegeld. 'Dan zie ik in de krant staan: "Wat doet u met uw vakantiegeld? Gaat u ervan op vakantie of gebruikt u het voor andere dingen?" Dan denk ik: "Ik heb helemaal geen vakantiegeld." Ze zou liever de zekerheid hebben van een vast dienstverband. Maar ze voegt er meteen aan toe dat de vrijheid die het ZZP-schap met zich meebrengt wel heerlijk is. Maar als ze ziek is of als er geen opdrachten zijn, dan is er ook geen inkomen. Voor die situatie heeft zij geen verzekering. Zo'n verzekering is duur en daar

Als ze ziek is of als er geen opdrachten zijn, dan is er ook geen inkomen

blijft geen geld voor over. Ook kan ze nog niet sparen om een buffer te creëren.

Behalve voor zichzelf, haar inkomen en haar gezin dat nog mede van haar afhankelijk is, voelt Erna een grote verantwoordelijkheid voor Tientjes en voor de andere vrouwen die daar deel van uitmaken. Als ze in gesprek is over een mogelijke opdracht, zit ze meteen te denken en te rekenen voor hoeveel mensen dit misschien inkomen zou kunnen opleveren.

Derde generatie armoede?

Vorig jaar vertelde Erna dat zij een tweede generatie armoedekind is. Ik

vraag haar of zij haar kinderen als derde generatie armoede ziet. En hoe kijken de kinderen daar zelf tegenaan? "Ja", zegt ze, "mijn kinderen zijn derde generatie armoede kinderen. Drie van de vier hebben geldproblemen en schulden. Zij kunnen niet met geld omgaan, omdat ze dat nooit hebben geleerd. Natuurlijk heeft dat ook met opvoeding te maken. Soms kon ik ze zakgeld geven, soms kon dat niet, omdat het er simpelweg niet was. Dus, als er dan geld was, dan hadden ze de neiging het meteen uit te geven." Haar zoons denken niet in

Het verbaast Erna dat veel mensen niet zien dat er grote veranderingen in de lucht hangen

termen van 'armoede', maar beseffen wel dat zij veel meer dingen zelf moeten regelen dan hun vrienden, bij wie bijvoorbeeld ouders de zorgverzekeringspremie betalen als ze 18 worden, of rijlessen.

"Mijn kinderen hebben geen mobiel, dragen oude kleren en raken achterop met het betalen van hun zorgpremie. Maar ze zijn heel creatief. En het zijn scharrelaars, die allerlei dingen 'regelen.'" Peinzend zegt ze: "De jongens beschouwen zichzelf als arm in materiële zin, maar ze beseffen wel dat ze een heleboel niet-materiële rijkdom van huis uit meekrijgen. Dat waarderen ze ook. Maar ze dromen er allemaal van om rijk te worden. Ze zijn ervan overtuigd dat zij veel gaan verdienen, en hun eigen kinderen, als ze die krijgen, heel anders zullen grootbrengen. Die krijgen regelmatig nieuwe schoenen, mogen lid worden van een sportvereniging en een instrument bespelen. En natuurlijk gaan ze in een groot huis wonen, met hulp in de huishouding. En er komt er een snelle auto. Kortom, een leven met volop mogelijkheden!"

Een verhaal van hoop

Vorig jaar noemde Erna een paar dingen die haar hoopvol stemden. Ik vraag haar hoe het daar nu mee is. "Dat zijn nog dezelfde dingen: we zitten in een tijd van transformatie. Dat gaat niet van de ene dag op de andere; het heeft tijd nodig." Het verbaast Erna dat veel mensen niet zien dat

er grote veranderingen in de lucht hangen. Met Tientjes gaat het goed. Er zijn wat groeiproblemen, maar dat hoort erbij. Tientjes slaat enorm aan. Op veel plekken in het land worden nu lokale Tientjesgroepen opgericht. Het idee van 'scharrelondernemerschap' - parttime ondernemerschap, waarbij mensen voor een deel in hun eigen inkomen kunnen voorzien en dus voor een kleiner deel afhankelijk zijn van een uitkering - begint te landen en wint terrein. Her en der onderzoeken mensen hoeveel rek er zit in de WWB en de WWnV.

Erna constateert dat het verhaal van Tientjes mensen hoop geeft: je hebt talenten, die moet je wel ontwikkelen, dat moet je zelf doen. Erna zegt het heel beeldend: "We hebben de vrijheid om 'Grrr' te zeggen tegen wat er op ons pad komt of om te kiezen voor 'Wow'.

Er zijn mensen die daar niet aan willen. Die kiezen dus voor Grrr.

Nel de Boer

Huishoudboekje Erna

Eén ouder, twee kinderen 18+ en één kind 18-

Inkomsten per maand	Bedragen 2012	Bedragen 2011	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		995,00	
Salaris			
AOW + aanvullend pensioen	1.200,00		
Studiefinanciering			
Huurtoeslag	289,00	289,00	
Zorgtoeslag	62,00	62,00	
Kinderbijslag	72,00	72,00	
Kinderopvangtoeslag			
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)			
Bijzondere bijstand			"Vroeg ik in 2011 aan voor alles"
Overig			
Totaal	1.623,00	1.418,00	
Uitgaven per maand			
Vaste lasten			
Huur / hypotheeklasten	558,00	552,00	
Energie	166,00	209,00	Bedrag 2011 was incl. water
Water	35,00		
Zorgpremie	126,00	304,00	In 2011 betaalde zij nog voor 18+ zoon
Eigen bijdr. en eigen risico zorg			
Verzekeringen	50,00		Auto
Gemeentelijke belastingen			Kwijtschelding
(Vaste) tel./ kabel / internet	50,00	50,00	
Kinderopvang			
Aflossing en rente schulden	150,00	200,00	
Overig			
Overige lasten			
Vervoer	50,00		
Abonnementen / contributies	15,00		
Mobiele telefoon			
Hobby, sport, e.d.	58,00		
Overig			
Totaal	1.258,00	1.335,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	365,00	83,00	
Eten	250,00	80,00	
Kleding	50,00	3,00	Dit schuift vaak deels naar eten
Apparaten, meubels, e.d.			
Persoonlijke verzorging	50,00		Idem
Kapper			
Uitgaan / cadeautjes			
Vakantie			
Overig	17,00		
Totaal	365,00	83,00	

Zonder verblijfsvergunning

Van de groepen die in een benarde financiële situatie zitten, geven wij mensen zonder verblijfsvergunning in deze publicatie wat extra aandacht. We geven een drietal interviews weer, waarin vier mensen aan het woord komen. Ter inleiding gebruiken we een artikel over uit het programmablad Diaconaal Centrum Pauluskerk van juni 2012 en een rapport van STEK Den Haag uit 2011.

Een menswaardig bestaan

De laatste tien jaar kent het Nederlandse vluchtelingenbeleid een karige armoede. Tot die conclusie komt de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken in haar advies 'Recht op menswaardig bestaan', dat in maart van dit jaar werd uitgebracht aan het kabinet. Niet zomaar een adviescommissie, maar één van de belangrijkste adviseurs van het kabinet op vreemdelingenterrein. En niet zomaar een advies, maar een gedegen rapport waarin het Nederlandse vreemdelingenbeleid helder en doorwrocht wordt gewogen en vooral te licht bevonden. In een internationale vergelijking met een drietal andere Europese landen - Denemarken, België en Frankrijk - komt Nederland er het slechtst af. Onze goede mensenrechtentraditie ten spijt, kent Nederland van de vier het meest beperkende voorzieningenbeleid voor vluchtelingen zonder geldige verblijfspapieren. En dat is niet gekomen met het kabinet Rutte of met de PVV. Die hebben het alleen maar erger gemaakt. Het probleem bestaat al vele jaren.

Hoe zit dat?

Nederland kent sinds 1998 de zogenoemde Koppelingswet. Die wet koppelt het recht op een aantal voorzieningen aan je verblijfsstatus. Heb je geen verblijfspapieren, dan heb je drie rechten: recht op toegang tot de gezondheidszorg, recht op toegang tot de rechter (al is dat niet gratis) en recht op onderwijs tot je achttiende. Verder niets. Geen opvang of bijstand. Daarbij: je mag

als vluchteling niet werken, dus inkomen heb je niet. Daarnaast is in 2007 tussen Rijk en gemeenten afgesproken dat de gemeenten vanaf 2010 hun noodopvang voor vluchtelingen moesten sluiten. Het Rijk zou zorgen voor een verbetering van de procedures voor een verblijfsvergunning en voor een sluitend terugkeerbeleid. Van die laatste twee is niet veel terechtgekomen. En dus worden gemeenten, vaak op grote schaal, geconfronteerd met grote groepen vluchtelingen: in Rotterdam zo'n 20.000, die hier al jaren zijn, die voortdurend worden opgepakt, vervolgens geklinkerd en niet uitgezet. Of het zijn mensen die wel weg willen, maar niet kunnen, buiten hun schuld. Mensen die dus in de verloedering raken of ziek worden en in arren moede een beroep doen op maatschappelijke en kerkelijke instanties, zoals de Pauluskerk in Rotterdam, STEK in Den Haag, het Wereldhuis in Amsterdam of OM-DUW en Fanga Musow in Utrecht.

Denemarken bijvoorbeeld kent geen koppelingswet, maar een zorgplicht voor alle vreemdelingen, los van de vraag of hun verblijf rechtmatig is of niet. Dat betekent in elk geval een bed, bad en brood. Dat is toch een minimum voor het bestaan van ieder mens. En Denemarken loopt daardoor echt niet vol met vluchtelingen. Wanneer gaat Nederland inzien dat het beleid van de afgelopen tien jaar niet werkt?

Definities en aantallen

Op 15 juni 2007 werd na veel politieke onderhandelingen en uitstel het Generaal Pardon van kracht. Officieel heette dit de 'Regeling nalatenschap oude Vreemdelingenwet'. Het pardon betrof mensen die al geruime tijd zonder geldige verblijfspapieren in Nederland verbleven, in afwachting van beroepsprocedures m.b.t. een eerder geweigerde verblijfsvergunning. Het ging om een groep van ongeveer 27.500 personen. De regeling was een humaan gebaar naar mensen die vaak vele jaren in grote onzekerheid en met minimale toegang tot voorzieningen in ons land verbleven. Maar de regeling betrof niet alle 'illegaal' in ons land verblijvende vreemdelingen. De groep van deze 'ongedocumenteerden' is in Nederland misschien wel vijf keer

Aantallen ongedocumenteerden

Om wat voor aantallen het precies gaat weet niemand. Volgens het laatste onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum van het ministerie van Justitie ('Illegaal verblijf in Nederland' M.H.C. Kromhout, H. Wubs en E.M.Th. Beenackers) zouden er in 2009 in Nederland ongeveer 100.000 mensen zijn die geen geldig verblijfsdocument hebben.

Organisaties in de grote steden die opkomen voor ongedocumenteerden noemen wel aantallen voor hun stad, maar het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt (LOS) laat ons weten er de voorkeur aan te geven om maar gewoon eerlijk te zeggen dat we het niet weten.

zo groot als het aantal 'pardonners'. 'Ongedocumenteerden' is de benaming van mensen zonder geldige verblijfspapieren, die zich niet in een asielaanvraagprocedure bevinden en geen geregistreerd vluchteling zijn. Zij worden ten onrechte ook wel 'illegalen' genoemd.

In 2009 waren er naar schatting tussen 65.000 en 115.000 ongedocumenteerden. Daar komen nog bij de mensen die gesommeerd zijn het land te verlaten, maar dat niet kunnen en op straat komen te staan: de zogeheten 'onuitzetbaren'. In 2009 werden volgens informatie van de Stichting LOS 22.000 mensen uitgezet, van wie 11.600 onuitzetbaar waren (53%). Het totale aantal onuitzetbaren in Nederland wordt voor 2009 geschat op een aantal tussen 35.000 en 60.000 mensen. Het aantal ongedocumenteerden lijkt toe te nemen door de groei van

het aantal mensen zonder geldige verblijfspapieren uit Oost-Europese landen die niet tot de Europese Unie behoren. Behalve ongedocumenteerd zijn deze mensen ook onverzekerbaar. Zij mogen in principe altijd een beroep doen op gezondheidszorg, maar die wordt in de regel alleen in medisch noodzakelijke gevallen verstrekt. Hun kinderen moeten onderwijs volgen, maar mogen dat maximaal tot hun achttiende jaar (ontleend aan 'Scherpstelling', STEK, Den Haag, 2011).

Leefomstandigheden

Veel ongedocumenteerden wonen in bij familieleden, kennissen of landgenoten. Ze komen zo ten laste van mensen die vaak zelf al belast zijn. Illegaal (onder)huren is door ver-

scherpt toezicht lastig geworden. Zo veranderen veel ongedocumenteerden vaak van woonplek en shoppen van kamer naar kamer. Het komt regelmatig voor dat van hun afhankelijkheid misbruik wordt gemaakt, ook door familieleden en landgenoten. Er zijn ongedocumenteerden die hun dagen op straat doorbrengen, maar de risico's die ze daar lopen zijn zeer groot. Vreemdelingendetentie hangt hun permanent boven het hoofd. Daarvoor behoeven ze niet eens een overtreding te begaan. Geen geldige papieren kunnen overleggen is voldoende reden voor detentie.

Voor eten en drinken doen veel ongedocumenteerden een beroep op familieleden en landgenoten. Zij vormen ook een aanzienlijk deel van de cliënten van de Voedselbank. Hoe belangrijk de Voedselbank ook is, de mensen krijgen er niet een basisvoedselpakket en er is voor hen dus geen goed, gezond en geregeld voedsel. Er zijn ongedocumenteerden die honger lijden, al gaan mensen uit derdewereldlanden daar vaak lachender mee om dan westerlingen. Sommigen van hen krijgen eens in de drie dagen fatsoenlijk te eten (uit: 'Scherpstelling', STEK, Den Haag, 2011).

Witte illegalen

Met de invoering van de Koppelingswet in 1998 ontstond een grote groep personen die weliswaar niet legaal in Nederland verbleef maar wel aan alle voorzieningen kon deelnemen: de Witte Illegalen. Omdat Nederland nog altijd een tekort aan arbeiders had die bereid waren vies, ongeschoold werk te doen, kneep men een oogje dicht. Illegalen mochten sof-nummers aanvragen, premies betalen en leven alsof ze legaal waren. Door de verschillende wetswijzigingen waarbij het vreemdelingenrecht steeds strenger werd, kwam deze groep meer onder druk te staan. Een grote groep besloot in hongerstaking te gaan en kon zo afdwingen dat er een 'Tijdelijke Regeling Witte Illegalen' werd afgekondigd, waarbij het dossier van illegalen aan een burgemeesterscomité werd voorgelegd voor een advies aan de Staatssecretaris van Justitie. De Immigratiedienst selecteerde de personen zelf aan de hand van zelfopgestelde criteria. Het komt er op neer dat je vanaf 1 januari 1992 moet hebben geleefd alsof je legaal was. Je moet de beschikking hebben over een sof-nummer, je moet hier gewoond hebben en niet uitgezet zijn. Je mag geen onjuiste gegevens hebben gegeven, geen valse papieren hebben overgelegd en niet in aanraking zijn geweest met justitie. Tot slot moet je een geldig paspoort hebben. Om de groep in te perken werd ook nog als eis gesteld dat een verzoek om zo'n Witte Illegalen-vergunning voor 1 december 1999 moest zijn ingediend.

Mike en Jean-Claude

Mike (24) en Jean Claude (29) komen uit Centraal Afrika en zijn bijna zes jaar in Nederland. Zij zijn de oorlog ontvlucht. Mike heeft zijn moeder achtergelaten in Afrika, Jean Claude zijn vrouw en zijn kind, die zich ook schuilhouden op een geheime plaats. Het is moeilijk om contact te onderhouden met de familie. En het ontbreekt hen aan geld om langdurig mobiel te kunnen bellen.

Geen enkel inkomen

Mike heeft geen verblijfsvergunning. Jean Claude heeft tot 2008 een verblijfsvergunning gehad, maar deze

Voor hun voeding zijn zij aangewezen op pakketten van de voedselbank. Het is bekend dat voedselbanken het als gevolg van de

Blijven vechten voor papieren

is ingetrokken. Volgens de Nederlandse overheid is hun land weer veilig en Mike en Jean Claude worden geacht terug te keren. Zij zien dit anders en zeggen niet te kunnen terugkeren om veiligheidsredenen. Via een advocaat proberen zij alsnog een verblijfsvergunning te krijgen. Beide mannen zijn in Nederland met elkaar bevriend geraakt.

economische crisis moeilijk hebben om de pakketten voldoende te vullen. Mike en Jean Claude zien echter geen verslechtering ten opzichte van vorig jaar. Dat neemt niet weg dat het pakket niet toereikend is om dagelijks voldoende te kunnen eten. Zij zijn hiervoor dan ook aangewezen op hun sociale netwerk. Kleding ontvangen zij via de kledingbank.

Hun weinige bezittingen passen in een kleine boodschappentrolley

Mike en Jean Claude hebben geen werk. Officieel mogen zij ook niet werken en ze hebben geen recht op een uitkering. Zij hebben geen enkel inkomen. Hun weinige bezittingen passen in een kleine boodschappentrolley.

Voedselbank

Nadat ik vorig jaar kennis had gemaakt met Mike en Jean Claude, spreek ik nu opnieuw met hen over hun financiële situatie en leefomstandigheden. Zij hebben nog steeds geen verblijfsvergunning, omdat hun asielprocedure nog niet is afgerond. Ze mogen dus nog steeds niet werken en hebben dus geen inkomen en geen toegang tot sociale voorzieningen.

Voor onderdak zijn Mike en Jean Claude ook aangewezen op hun sociale netwerk. Jean Claude is in 2008 opgevangen door vrienden. De ervaring leert hem dat het moeilijker wordt als deze situatie langer duurt. Ook Mike 'logeert' bij Afrikaanse kennissen. Ten opzichte van vorig jaar zijn Mike en Jean Claude van adres gewisseld. Het is niet gemakkelijk om steeds ergens te moeten inwonen. Het geeft veel spanning en onzekerheid.

Zij maken enige kosten voor mobiele telefonie en openbaar vervoer. Dit wordt betaald of voorgeschieden door mensen uit hun sociale netwerk.

Gezondheidsklachten

Meer dan vorig jaar hoor ik over gezondheidsklachten. Zij kunnen een beroep doen op een huisarts. De zorg die zij werkelijk nodig hebben van bijvoorbeeld fysiotherapeut,

tandarts of specialist kunnen zij echter niet krijgen. Ongedocumenteerden hebben alleen in urgente gevallen recht op zorg. Meer dan voorheen leidt het niet hebben van papieren en/of een verzekering tot het niet kunnen krijgen van adequate zorg.

Beide mannen spannen zich in om uit hun moeilijke positie te komen, allereerst door te blijven vechten voor een goed besluit in de asielprocedure. In afwachting daarvan bereiden zij zich voor op een studie, onder andere door het volgen van lessen in de Nederlandse taal. Door hun gezondheidsklachten en de voortdurende zorgen rond basale levensbehoeften als voedsel, kleding en huisvesting valt hun dat vaak zwaar. Daarnaast lopen ze aan tegen allerlei bureaucratische belemmeringen waardoor het ook veel tijd

Ongedocumenteerden hebben alleen in urgente gevallen recht op zorg

kost om iets te regelen, bijvoorbeeld rond het afleggen van een toets. Hun wens is een economische (Mike) of technische (Jean Claude) studie te doen. Zolang zij geen documenten hebben, zal het echter moeilijk zijn om die te financieren.

Mike beoefent zijn hobby van hardlopen. Jean Claude is een geregelde bezoeker van het Wereldhuis Den Haag, waar mensen zonder verblijfsvergunning elkaar kunnen ontmoeten, via chatten en e-mail contact kunnen houden met hun familie, en informatie en advies kunnen krijgen. Jean Claude: "Het is goed om bezig te zijn en om de druk op het logeeradres wat te verminderen."

Henk Stam

Blessing

Voor het interview wil ze Blessing genoemd worden. Over een naam voor haar dochter hoeft ze niet lang na te denken: Joy. Om aan te geven dat ze dankbaar is, ondanks alles wat er is gebeurd. "Ook al heb ik geen eigen huis en hebben wij geen verblijfsdocument, ik ben gezegend met mijn kind. 's Ochtends word ik wakker en dank God voor de plek die ik nu heb om te wonen. Ik heb geen honger en als ik terugdenk aan wat ik allemaal heb meegemaakt, dan is het nu heel goed."

Jeugd

Blessing komt uit Nigeria. Zij is een vrouw van 33 jaar, haar dochter is acht. Haar tweede kind verwacht zij in december 2012 en ze is blij met de zwangerschap. In rap Engels vertelt zij haar verhaal. Zo nu en dan wordt het haar even te machtig en staan de tranen in haar ogen.

De eerste tien jaar van haar leven verliepen normaal, een gewoon opgroeiend meisje in een Afrikaans dorp. Haar leven veranderde vanaf het moment dat haar moeder trouwde met haar stiefvader. Toen ze twaalf was, werd ze door hem verkracht en het bleef niet bij één keer. Als ze tegenstribbelde werd

vond hem trouwens aardiger dan haar stiefvader, tot na verloop van tijd zijn eerste vrouw kwam opdagen en zij de deur uit moest. Er zat niets anders op dan terug naar huis te gaan waar het fysieke en seksuele geweld onverminderd doorging. Bovendien moest zij voor de hele huishouding zorgen. Tegen die tijd ging ze allang niet meer naar school. Haar moeder maakte wel bezwaar bij haar man, maar kon er niets aan veranderen. Als vrouw had ze niets in te brengen.

Slachtoffer van mensenhandel

Op een dag ontmoette Blessing een vrouw die vriendelijk voor haar was en haar kleding gaf. "De eerste

Alles moest ze afgeven, maar toch lukte het haar wat geld apart te houden in een lege shampoofles

ze geslagen en geschopt. Ze was al snel zwanger van hem. Haar moeder zorgde voor een abortus met behulp van bepaalde kruiden. Haar stiefvader was een gerespecteerde man met veel invloed binnen de plaatselijke gemeenschap. Hij had zoveel macht doordat hij aan 'black magic' deed. "Niemand zou mij hebben geloofd. Iedereen zou denken dat ik gek was, als ik vertelde wat er gebeurde. Ik moest wel blijven. Ik kon nergens heen", zegt ze.

Op haar veertiende werd ze uitgehuwelijkt aan een man bij wie haar stiefvader schulden had. Zij was de afbetaling. Blessing bleef bij die man, ze had hier evenmin een keus en

mooie kleren in mijn leven." Ze kreeg cadeautjes en de vrouw maakte haar complimentjes over hoe mooi ze was. "Dat was voor het eerst dat iemand zoiets tegen mij zei", vertelt Blessing. "Ze zei dat er een land was in Europa waar alles goed is en waar ik rust zou hebben, bevrijd van mijn stiefvader. Ik dacht dat ik een goede vriendin had gevonden en was verrukt dat ze mij mee wilde nemen naar een 'white man's country'. Ik was nog nooit buiten mijn eigen dorp geweest." In december 2000 kwam ze met een vals paspoort in Nederland aan. Ze vond het hier koud, ze bibberde dagenlang, en de vrouw was niet meer zo aardig. Ze kwam terecht in een huis waar nog

zeventien andere meisjes en een paar jongens bleken te zijn. Al snel werd haar duidelijk dat ze vanaf het vliegveld regelrecht in een seksclub en de gedwongen prostitutie terechtgekomen was. Toen ze protesteerde, werd ze zo geslagen en gestompt dat ze twee dagen niet meer kon lopen. Er werd haar gezegd niet zo te klagen. Haar stiefvader had haar immers nooit betaald voor seks en dat gebeurde nu wel. Niet dat ze daar wat aan had. Alles moest ze afgeven, maar toch lukte het haar wat geld apart te houden in een lege shampoofles. Opnieuw kon ze nergens naartoe. Ze zat gevangen. Uiteindelijk zag ze kans te ontsnappen. Niet lang daarna bleek ze zwanger te zijn. Ze weet niet van wie.

Asielaanvraag

Na veel omwegen kwam Blessing terecht in een asielzoekerscentrum, waar Joy geboren is. Nog lang na haar vlucht uit de seksclub is zij bang geweest voor mensen uit dat circuit; ook dat ze haar kind wat zouden aandoen. Zij is daardoor lang in de anonimiteit gebleven. Ze had veel zorgen over de toekomst en het was een grote slag voor haar om in 2006 te horen dat ze het land moest verlaten. Joy was toen anderhalf. Samen met Joy is ze naar België gegaan. Het was een moeilijke tijd waarin ze op straat heeft geleefd en moest bedelen om te eten te hebben. Een echtpaar ving haar op en via via kwam ze weer terug in Nederland. Blessing heeft daarna opnieuw een verblijfsvergunning aangevraagd. Ze wacht inmiddels al jaren op een antwoord, wat haar situatie heel onzeker maakt. Ze heeft geen idee wanneer ze uitsluitel krijgt. De laatste ontwikkeling is dat haar medische status is opgevraagd. Ze vertelt niet terug te kunnen naar Nigeria, omdat haar dochter niet besneden is. "In

Een land waar alles goed is...

mijn land is dat een taboe. Mensen mijden je. Geen man wil met je trouwen. Ik wil hier blijven en vechten voor mijn gezin. Als straks de baby er is, is mijn gezin compleet. Ik wil een goed leven voor mijn kinderen, het leven dat ik zelf nooit heb gehad."

Inkomsten en uitgaven

Blessing heeft geen recht op een uitkering, omdat zij geen verblijfsvergunning heeft. Ze heeft voor Joy nooit kinderbijslag gehad. Ze

Soms gaat ze samen met Joy naar mooie kleren kijken, zodat ze ervan kunnen dromen

krijgt van STEK, een overkoepelende kerkelijke organisatie in Den Haag, 55 euro per week om van te leven. Daarnaast krijgt zij van het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers) 230 euro per maand voor Joy. Dat is bij elkaar zo'n 450 euro per maand. Zij heeft woonruimte

gekregen in een pand van STEK, waarvoor zij geen huur hoeft te betalen. Ze is niet verzekerd, ook niet tegen ziektekosten.

Per maand besteedt ze ongeveer 300 euro aan voedsel, 40 euro aan het openbaar vervoer, 20 euro aan haar mobiele telefoon, 15 euro aan de kapper en 20 euro aan andere persoonlijk uitgaven. Ze gaat elke week naar de Voedselbank.

Sinds kort heeft ze een fiets, zodat ze kan besparen op de kosten voor het openbaar vervoer. Ze is nog op zoek naar een fiets voor Joy. Ze

heeft geen abonnementen. Geld voor een tandarts is er niet. Aan kleding en schoenen geeft ze niet veel uit, de meeste kleding krijgt ze, of ze koopt wat in de kringloopwinkel. Zo nu en dan gaat Joy op schoolreisje of is er een andere activiteit waar ze aan meedoet die geld kost.

Momenteel heeft Blessing extra kosten door haar zwangerschap. De verloskundige is gratis, maar voor een echo moet zij wel betalen. Dat heeft haar tot nu toe 185 euro gekost. Van de vader van de baby krijgt ze geen (financiële) hulp. Ze heeft geen contact meer met hem.

Daarnaast heeft ze zo'n 1000 euro schuld bij verschillende mensen. Sommigen worden ongeduldig, maar ze weet niet hoe ze dat terug kan betalen.

Soms gaat ze samen met Joy naar mooie kleren kijken, zodat ze ervan kunnen dromen. Meer zit er niet in.

Jolly van der Velden

Huishoudboekje Blessing

Eén ouder, één kind (18-)

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering COA (t.b.v. dochter)	230,00	
Salaris		
AOW + aanvullend pensioen		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag		
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		Krijgt zij niet
Kinderopvangtoeslag		
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)		
Bijzondere bijstand		
Overig	220	
Totaal	450	

Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten		
Energie		
Water		
Zorgpremie		
Eigen bijdr. en eigen risico zorg		Zwangerschapsecho
Verzekeringen		
Gemeentelijke belastingen		
(Vaste) tel./ kabel / internet		
Kinderopvang		
Aflossing en rente schulden	15,00	Circa 1000 euro schuld
Overig		
Overige lasten		
Vervoer	40,00	
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon	20,00	
Hobby, sport, e.d.		
Overig	15,00	
Totaal	90,00	

Variabele lasten / vrij besteedbaar	360,00	
Eten	300,00	
Kleding	15,00	
Apparaten, meubels, e.d.		
Persoonlijke verzorging	10,00	
Kapper	15,00	
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig	20,00	
Totaal	360,00	

Fatima

Bijna twintig jaar woont ze al in Nederland. Destijds is ze haar man achterna gereisd vanuit Egypte en kreeg hier samen met hem vier dochters die nu tussen acht en zestien jaar oud zijn. Twee van hen zitten op de middelbare school en twee op de basisschool. Het zijn 'gewortelde' kinderen die nooit ergens anders hebben gewoond. Fatima is nu 47 en leeft inmiddels duurzaam gescheiden van haar man.

'Witte illegaal'

Ondanks het feit dat Fatima al lange tijd in Nederland woont, hebben zij en haar kinderen geen verblijfsvergunning. Zij is een zogenaamde 'witte illegaal'. Dat betekent dat zij, ondanks het ontbreken van een verblijfsvergunning, wel een aantal jaren legaal heeft gewerkt, arbeidsongeschikt is geworden en op basis daarvan nu een WAO-uitkering

Ik bezuinig op het eten. We eten veel brood

ontvangt. Door het ontbreken van een officiële status heeft zij - middels de Koppelingswet - geen recht op andere sociale voorzieningen, zoals huurtoeslag, kinderbijslag of studiefinanciering. Voor een verblijfsvergunning is het noodzakelijk aan te kunnen tonen dat je een bepaalde periode onafgebroken in Nederland bent geweest. Doordat de man van Fatima ooit een paar weken zwart had gewerkt, en dus geen doorlopend arbeidscontract kon tonen, konden ze niet bewijzen dat ze vanaf hun aankomst in Nederland hier ook onafgebroken hebben gewoond. Zij kwamen daardoor niet in aanmerking voor een verblijfstitel op grond van de Tijdelijke Pardonregeling Witte Illegalen (1999). Sinds drie jaar is haar advocaat, bezig een verblijfsvergunning te krijgen voor haar en de kinderen, op grond van langdurig verblijf. Tot nu toe is daar nog geen uitsluitsel over gekomen. Fatima heeft geen idee hoe lang het nog duurt voordat er een definitief antwoord komt. Teruggaan naar

Egypte is geen optie voor haar. De kinderen zijn hier allemaal geboren en opgegroeid. Alleen de oudste is er ooit als kleuter geweest, de anderen nog nooit. Ze hebben helemaal geen band met het land.

De oudste wil na de HAVO verder leren in een HBO-opleiding. Het is maar de vraag of dat lukt als ze tegen die tijd nog geen verblijfsdocument heeft, omdat zij in dat geval na haar achttiende geen studiefinanciering meer krijgt.

Veel problemen

"Ik ben niet gelukkig", zegt Fatima. "Ik heb veel problemen. Ik ben altijd eerlijk geweest, ik ben nooit met de politie in aanraking gekomen. Ik heb in de kas gewerkt bij een bloemenbedrijf, totdat ik ziek werd en afgekeurd ben. Waarom krijg ik geen verblijfsvergunning? Ik begrijp het niet. Ik heb veel last van stress, ik kan me niet concentreren en heb veel hoofdpijn. Ik heb ook suikerziekte."

Ze kan zich redelijk redden in het Nederlands, maar het zou beter kunnen. Ze zegt daar momenteel niet veel aan te kunnen verbeteren: "Mijn hoofd kan het niet aan."

Te veel inkomen....?

Fatima krijgt maandelijks een WAO-uitkering van 880 euro. Daarnaast betaalt haar ex-man tussen 200 en 300 euro per maand, afhankelijk van wat hij op dat moment kan missen. Zij heeft door haar verblijfsstatus geen recht op huur- of zorgtoeslag, of kinderbijslag.

Ze heeft van deze inkomsten een groot gezin draaiende te houden. Haar uitgaven zijn 373 euro aan huur, 97 euro aan energie, 20 euro aan water en 133 euro aan de premie voor de ziektekostenverzekering. Die premie is alleen voor haarzelf. Nu zijn alle kinderen nog onder de achttien, waardoor zij gratis meeverzekerd zijn. Zij heeft geen andere verzekeringen. Voor de gemeentelijke belastingen is kwijtschelding aangevraagd. Een vrijwilligster van Den Haag Wereldhuis, een centrum voor ongedocumenteerden, helpt haar met dit soort brieven. Fatima gaat eenmaal in de week naar een supermarkt en geeft dan zo'n 40 euro uit. Daarnaast doet zij wat boodschappen bij winkeliers in de buurt. Bij elkaar voor ongeveer 210 euro per maand. Fatima: "Ik bezuinig op het eten. We eten veel brood. Soms krijg ik weleens brood van de man van de winkel. Dat is aardig." Fatima kon tot een paar maanden terug iedere week een voedselpakket halen bij de Voedselbank, maar ze is daar inmiddels voor afgewezen, omdat ze toch net te veel inkomen heeft. Haar vrijwilligster gaat haar helpen dat weer opnieuw aan te vragen.

Aan mobiele telefoons is het gezin 52 euro per maand kwijt. Ze hebben geen vaste telefoonaansluiting. Internet kost 50 euro. Aan kleding geeft ze heel weinig uit. "Ik heb het gewoon niet", zegt ze. Als ze wat koopt, is het in de kringloopwinkel of bij de kledingmarkt in de kerk waar iets maar één of twee euro kost. Ze schat dat ze voor het hele gezin bij elkaar, inclusief schoenen, ongeveer 25 euro per maand uitgeeft. Aan de kapper betaalt ze zo'n 40 euro.

Geen geld voor fietsen

Het openbaar vervoer kost voor het hele gezin 110 euro per maand. Ze

Ik ben altijd eerlijk geweest

wil heel graag fietsen voor de kinderen, maar daar is geen geld voor. Ze had er twee voor de oudste dochters gekregen, maar één is gestolen en de ander is stuk. "Zo zielig dat die meisjes geen fiets hebben. Al hun vriendinnen en buurmeisjes hebben er één", zegt ze. De twee oudsten gaan met de bus naar de middelbare school. Het zou natuurlijk veel goedkoper zijn als ze zouden kunnen fietsen. Zelf leent ze regelmatig een

Aan cadeautjes wordt geen geld uitgegeven

fiets van een vriendin om geld uit te sparen. Misschien kunnen er fietsen komen via Stichting Leergeld. Dan wordt er gelijk een cursusje 'fietsen onderhouden' aan gekoppeld. Die stichting ondersteunt het gezin ook door sportactiviteiten voor de meiden te betalen. Fatima betaalt voor zichzelf 7,50 euro per maand om te kunnen zwemmen. De huisarts heeft haar gezegd dat ze dat moet doen, maar ze voelt zich er soms te beroerd voor. Alle medicatie wordt vergoed door de verzekering; alleen de paracetamol betaalt ze zelf.

Op vakantie kan het gezin niet. Wel gaan ze een weekje mee met STEK, een overkoepelende kerkelijke organisatie in Den Haag, vanuit buurt- en kerkhuis 'De Paardenberg'. Daar worden door het Wereldhuis ook regelmatig maaltijden georganiseerd, waar Fatima en de kinderen ook bij aanschuiven.

Aan cadeautjes wordt geen geld uitgegeven. Niet als de kinderen zelf jarig zijn, maar ook als de meiden naar een verjaardag gaan van een klasgenootje, nemen ze geen cadeautje mee. Of hoog-

stens iets van één euro bij de supermarkt.

Onzekere toekomst

Er is een paar duizend euro schuld bij de Belastingdienst en de Sociale Verzekeringsbank vanwege ooit - naar later bleek onterecht - ontvangen huur- en zorgtoeslag en kinderbijslag. De aflossing van die schulden staat momenteel stil; de zaak is op verzoek opgeschort.

De situatie wordt steeds nijpender. Inmiddels staat Fatima rood op haar bankrekening. Sinds ze het voedselpakket niet meer krijgt, komt ze niet meer uit

met haar geld. Ze leent wel eens wat van een vriendin of een buurvrouw, maar ze weet niet hoe ze dat terug moet betalen. Zij heeft geen familie in Nederland die het gezin kan ondersteunen.

Over de toekomst voelt ze zich erg onzeker. Ze is vooral bezorgd over het geld en haar gezondheid. Voor de kinderen vindt ze het erg dat zij zo moeten leven.

"Hoe de toekomst er voor ons uit ziet? Ik weet het echt niet."

Jolly van der Velden

Huishoudboekje Fatima

Eén ouder, vier kinderen 18-

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering (WAO)	880,00	
Salaris		
AOW + aanvullend pensioen		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag		
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		Krijgt zij niet
Kinderopvangtoeslag		
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)		
Bijzondere bijstand		
Overig	250,00	Bijdrage ex-man
Totaal	1130,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	373,00	
Energie	97,00	
Water	20,00	
Zorgpremie	133,00	
Eigen bijsdr. en eigen risico zorg		
Verzekeringen		
(Vaste) tel./ kabel / internet	50,00	
Kinderopvang		
Aflossing en rente schulden		Enkele duizenden euro's schuld (bij bekenden), maar geen rente of aflossing
Overig		
Overige lasten		
Vervoer	110,00	
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon	52,00	
Hobby, sport, e.d.	7,50	
Overig		
Totaal	842,50	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	287,50	
Eten	210,00	
Kleding	25,00	
Apparaten, meubels, e.d.		
Persoonlijke verzorging		
Kapper	40,00	
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig	12,50	
Totaal	287,50	

Marit

In een studentenpand in een Limburgse stad, een aantal trappen op, ontmoet ik Marit om met haar in gesprek te gaan over 'haar boodschappenmandje...'. In de ruimte is duidelijk te zien dat zij zich niet omringt met welvaartsproducten. Het is ook geen ruimte waar zichtbaar is dat er armoede zou zijn.

We praten over wat algemene zaken, zoals het weer en de omgeving, het pand dat oud is en gebreken heeft. Maar al heel snel vertelt zij over partners die wegvielen en kindjes die ze verloor. Haar laatste partner had ou-

nog in opkomst. Marit kocht voor zichzelf de eerste uitbreidbare Mac en bouwde vervolgens haar werk uit. Met af en toe een aanvullende uitkering kon ze na anderhalf jaar helemaal als zelfstandige functioneren.

**Vaak heeft zij gewerkt voor organisaties die met armoede te maken hebben.
Nu zit zij zelf in een moeilijke situatie**

ders die beiden na elkaar terminaal ziek waren. Hij zelf kampt eveneens met een chronische ziekte en werkt daarom parttime, onder zijn niveau. Wel hoog opgeleid, maar een laag inkomen. Er waren nog andere factoren die tot een hoge mate van stress leidden. Ze houdt niet van 'theatraal gedoe', maar het speelt zeker mee in de burn-out-situatie waarin ze nu is terechtgekomen. Ze heeft een redelijk dak boven haar hoofd, vindt ze, maar sociale woningbouw zou beter zijn. Maar dat is ook de 150 à 200 euro per maand duurder waar ze nu feitelijk van leeft.

De koffie is inmiddels ingeschonken, een pakje met bio-koekjes (vorige week gekregen voor haar verjaardag) wordt opengemaakt. Zij heeft dit bewaard voor mijn bezoek! Marit is 46 en groeide op in Sittard. Toen zij jong was wilde zij graag naar de kunstacademie. Maar ze werd uitgeloot omdat... zij te jong was! Ze deed de HBO-V, werkte vervolgens overdag en doorliep in de avonduren de Academie. Een stage bij een groot ontwerp bureau leverde contact op met iemand die in eigen tijd zelf opdrachten uitvoerde. Zij kon komen helpen. Werken met computers was

De opdrachten bleven komen, met wat hulp van bekenden die binnen haar voorkeursgebied werkten, en door geleverde kwaliteit.

Keuze voor duurzaamheid

Haar opdrachten zoekt ze voornamelijk in de sociaal-maatschappelijke en duurzame hoek. Een keuze die ze op de academie al maakte. Zij kent en werkt(e) voor diverse non-profitorganisaties. Ook voor provincies en gemeenten mocht zij enkele opdrachten uitvoeren, veelal op het gebied van duurzaamheid. En met enige regelmaat begaf ze zich

ving. Dat vraagt een diversiteit aan apparatuur, in ieder geval een goed werkende computer. Haar computer haperde onlangs. Gelukkig heeft ze nu tweedehands een mooie laptop op de kop kunnen tikken.

Zelfstandige Zonder Personeel

"ZZP'er, dat moet je worden!", wordt gepromoot. Maar je hebt geen recht op een uitkering. Bij de gemeente doorliep ze de procedure voor een Bbz-aanvraag (bijstandsverlening zelfstandigen). Ze wilde voorkomen dat ze in de schulden zou raken. Resultaat: de beoordelingsnorm is 'nul' en zij heeft nog enig inkomen en enige reserve. Ze komt er dus (nog) niet voor in aanmerking. Haar bedrijf is doorgelicht door een adviserende instantie, met als conclusie dat het levensvatbaar is. Veranderingen in wetgeving hebben ook voor haar gevolgen. De sectoren waarbinnen ze haar opdrachtgevers zoekt zijn met name sectoren met forse bezuinigingen, waar de hardste klappen vallen. Het leidt tot minder opdrachten. Hoe nu verder? Principes overboord? "Ik vind het waanzin: dat groter, beter, sneller, meer." Haar levenshouding is er een van duurzaamheid. Daarom is ze blij

ZZP'er, dat moet je worden!

op cultureel vlak. Ze hanteert drie tarieven, naar draagkracht van de opdrachtgever.

De sociale kant bij de opdrachtgevers is dan ook de reden dat zij graag aan het interview meewerkt. Vaak heeft zij gewerkt voor organisaties die met armoede te maken hebben. Nu zit zij zelf in een moeilijke situatie. Ze kan heel zuinig leven en voelt zich niet arm, maar toch kun je wel van crisis spreken. Marit werkt als ZZP'er in de grafische vormge-

met die tweedehands laptop. Een nieuwe zou het dubbele kosten. Zo heeft ze ook een goede bureaustoel in de aanbieding gekocht. Het is een bio-meubel, luxe én nodig, want het is nu eenmaal een zittend beroep. De programmatuur op haar computer is de laatste jaren te weinig aan alle vernieuwingen aangepast, uit voorzichtigheid. Weinig inkomen betekent weinig investeren. Normaal gaf ze eerder geld uit voor haar bedrijf dan voor zichzelf. Vorig jaar heeft zij nog gewerkt aan een groter

Principes overboord zetten?

project, maar na alle aanloopuren en aanloopinvestering werd uiteindelijk de opdracht aan een lokaal bureau gegund. De gewerkte uren zijn wel betaald. Het ontvangen bedrag vormt samen met inkomsten van een aantal andere opdrachten haar reserve.

Ander werk

Ze zocht binnen en buiten haar sector naar ander werk. Ze zocht naar mogelijkheden om met andere ontwerpers de krachten te bundelen. Uiteindelijk heeft ze, om te kunnen blijven voorzien in een basisinkomen (voor huur en verzekeringen), vorig jaar een baantje genomen in een winkel met tweedehands en nieuwe kleding. Dat zou ze dan doen naast dat grote project dat werk zou opleveren voor een jaar... De werkgever in de kledingwinkel is heel coulant,

kunnen zorgen, jaar in jaar uit gewerkt. Na goed een jaar valt ze hier weg... "Ik heb een steek laten vallen...." Een arbeidsongeschiktheidsverzekering heeft zij overwogen, maar de premie daarvoor is voor een ZZP 'er nauwelijks op te brengen. De 350 euro per maand heeft zij afgewogen tegen het feit dat ze zelden ziek was, en tegen het feit dat ze van dat geld leefde. "En verder vind ik ook dat ik zakelijk niet sterk ben, waar dat wel handig zou zijn in het doen van acquisitie bijvoorbeeld."

Geen uiterlijk vertoon

Langzaam gaan we dieper in op Marit's 'boodschappenmandje'. Ze staat er alleen voor. Haar sociale omgeving is door voorgeschiedenis en de situatie van de laatste jaren niet groot. Ze kan hier niet op terugvallen. Als het niet goed loopt, dan

heen, alles te voet of met de fiets te doen. Dat heeft veel te maken met haar fysieke omstandigheden. De uitgaven voor de auto zijn beperkt. We lopen alle uitgaven door en constateren dat daar eigenlijk geen of hooguit marginale mogelijkheden zitten om verder te bezuinigen. Dingen die haar goed zouden doen kan ze nauwelijks tot niet betalen.

Aan de inkomstenkant zijn er het salaris en beperkt inkomen uit haar bedrijf. Als ZZP'er moet zij in dat bedrijf echt alles doen. Opdrach-

Ik vind het waanzin: dat groter, beter, sneller, meer

ten binnenhalen, offertes maken, uitvoerend werk doen, de administratie bijhouden... En de bottleneck: het ontbreekt haar aan voldoende energie om meer opdrachten te verwerven, dus meer inkomen te genereren! Haar inkomsten zijn niet vast, maar kunnen gesteld worden op gemiddeld 1281 euro per maand. Haar uitgaven aan vaste lasten zijn 1247 euro per maand. Daarbij opgeteld ongeveer 200 euro voor variabele lasten, zoals eten, persoonlijke verzorging en dergelijke, betekent ongeveer 170 euro interen op haar reserves.

Samenvattend: zij kan zich voorlopig nog redden, maar krijgt het financieel steeds moeilijker. Laten we erop vertrouwen dat het met haar gezondheid weer goed komt, dat zij mede daardoor weer opdrachten kan verwerven en kan werken én dat zij weer reserves kan opbouwen, zowel op financieel gebied als op het terrein van gezondheid...

Sjaak den Hollander

Ze heeft altijd voor zichzelf kunnen zorgen en jaar in jaar uit gewerkt

maar Marit kan er nu niet functioneren. Dat geeft haar een schuldgevoel. Ze heeft hier veel moeite mee: ze heeft altijd voor zichzelf gezorgd en

kruipt ze weg. Marit schaamt zich niet voor armoede, maar wel voor 'niet goed functioneren'. "Gelukkig geef ik niet veel om make-up, luxe en uiterlijk vertoon. Dat scheelt een boel geld!" De 'luxe' die ze zich (nog) wel permitteert: een auto, ooit overgenomen van haar vader. Het is onmogelijk, zoals voor-

Huishoudboekje Marit

Eén volwassene

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		
Salaris	737,00	
AOW + aanvullend pensioen		
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag	69,00	
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		
Kinderopvangtoeslag		
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)		
Bijzondere bijstand		
Overig	475,00	Uitgevoerde opdrachten. Dit wisselt; ruwe schatting
Totaal	1.281,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	480,00	
Energie		Inbegrepen in de huur
Water		Inbegrepen in de huur
Zorgpremie	161,32	
Eigen bijdr. en eigen risico zorg	35,00	
Verzekeringen	68,41	Inboedel, Brand, WA
Gemeentelijke belastingen		
(Vaste) tel./ kabel / internet	75,00	
Kinderopvang		
Aflossing en rente schulden		
Overig	25,00	Sparen (langlopende verplichting)
Overige lasten		
Vervoer	250,00	Auto, incl. wegenbelasting + OV
Abonnementen / contributies	39,69	Beroepsvereniging
Mobiele telefoon	32,50	Zakelijk + privé
Hobby, sport, e.d.		Alles opgezegd
Overig	80,00	Diverse kosten i.v.m. eigen zaak
Totaal	1.246,92	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	34,08	
Eten		
Kleding		
Apparaten, meubels, e.d.		Tweedehands laptop 1300,00 (nodig voor werk). Betaald uit 'reservepotje'
Persoonlijke verzorging		
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig		
Totaal	200,00	Alle variabele lasten bij elkaar. Interen op 'reserve'

De voorgeschiedenis van Lily Singh is een bizar verhaal over de manier waarop de Hindoestaanse familie Singh in Suriname belandde. Nadat steeds meer slaven in Suriname naar de bossen vluchtten, ronselden de Nederlandse plantage-eigenaren jarenlang werkrachten in verschillende delen van Azië, vaak onder valse voorwendsels.

Mevrouw Singh's oma van vaders kant was het slachtoffer van één van die ronselpraktijken. De grootouders Singh hadden een goed lopende winkel in een havenstad in Brits Indië. Op de terugweg van haar ouders naar huis werd oma Singh met haar zoontje aangesproken met de vraag of zij een bezoek wilden brengen aan een nieuwe bedevaartsplaats 'Seri Raam Nagar', op een kwartiertje varen vanuit de haven. Ze zou dan na een goed uur weer terug zijn. Als religieuze Hindoevrouw wilde oma dat

Lily wordt 36% gekort op haar AOW, omdat ze na haar vijftiende 18 jaar in Suriname heeft gewoond en gewerkt

wel. Het werd een zeereis van maanden want 'Seri Raam Nagar' bleek Suriname te zijn. Toen ze in Suriname aankwamen (1912) werden ze in een depot gehuisvest en met één duimafdruk werd oma contractarbeider. Oma Singh was niet geschikt om op de plantage te werken en dus werd ze te werk gesteld als theezetter voor de Nederlanders. Oma Singh en haar zoon hebben nooit meer de andere gezinsleden (man/vader en drie zoons en één dochter) en de rest van de familie in Brits Indië gezien. Van spontane mensen werden ze introverte mensen die veel lazen in de Baghavat Gita en de Ramayan, de Hindoestaanse bijbel, en zich bij hun lot neerlegden. Vader heeft altijd de Brits Indische nationaliteit behouden en wilde onder geen beding Nederlander worden. Hij trouwde met een Hindoestaanse Nederlandse, die door haar huwelijk ook een Brits Indisch paspoort kreeg.

Beknorte biografie

Omdat Lily Singh in Suriname is geboren, in 1941, heeft ze een Nederlands paspoort. Ze gaat naar de middelbare school en naar de kweekschool, maar haakt na twee jaar af. Als ze 18 is begint ze aan haar eerste baan, klasse-assistente in het onderwijs (negen maanden). Dit bevalt haar niet en snel heeft ze een andere baan. Ze werkt en studeert hard. Elke nieuwe baan is een stapje hogerop en ze geniet van elke uitdaging die een nieuwe baan met zich mee-

brengt. Ze trouwt in 1962 en krijgt in hetzelfde jaar nog haar eerste kind. In maart 1963 gaat ze weer aan het werk. Inmiddels dreigt haar huwelijk op de klippen te lopen en in 1964 wordt de scheiding officieel uitgesproken. Na de scheiding komt ze in de financiële problemen en leent geld om een nieuw bestaan te kunnen opbouwen.

Als ze voor het Surinaamse ministerie van OW & V (Openbare Werken en Verkeer) werkt (1964-1975) wordt ze in 1972 door het Nederlandse ministerie van CRM gevraagd om in Nederland een project voor Surinamers en Antillianen op te zetten. Van haar eigen ministerie krijgt ze buitengewoon verlof van anderhalf jaar en baangarantie voor als ze terugkeert. Ze kan veel vertellen over de verschillende achtergronden van de Surinaamse Nederlanders. Daardoor krijg je een beter beeld van de verschillende culturen, die een veel grotere rol spelen in het leven

van Surinaamse Nederlanders dan men in Nederland denkt.

Intussen is Lily in 1974 hertrouwd. Vanaf februari 1975 tot en met september 1975 heeft ze haar oude baan weer aangenomen bij de overheid in Suriname. De roerige tijden vanwege de op handen zijnde onafhankelijkheidsverklaring doen de familie besluiten om naar Nederland te gaan voordat de onafhankelijkheid een feit is (25-11-1975).

In 1976 wordt haar tweede kind geboren en daarna heeft ze één jaar en vijf maanden niet gewerkt. Nog één keer gaat ze naar Suriname om te werken op verzoek van één van haar oude werkgevers, maar keert na twee jaar terug, omdat dan de recessie toeslaat in Suriname en het bedrijf steeds minder werk heeft. Van 1980-1983 werkt ze bij de gemeentelijke overheid. In maart 1983 wordt zij ziek. Ze komt in de zieketewet terecht en daarna in de WW (via de TAP-regeling) en uiteindelijk wordt ze in maart 1985 afgekeurd en komt in de WAO terecht. Waarom een TAP-regeling en wat die TAP-regeling inhield, heeft mevrouw Singh nooit begrepen en bij navraag kan niemand haar dat uitleggen. Lily woont sinds kort in een seniorenwoning. Dit seniorencomplex is redelijk nieuw en er wonen meer Surinaamse Nederlanders, waarmee ze een goed contact heeft.

Recente ontwikkelingen

Als je het huishoudboekje bekijkt, merk je dat er elke maand eigenlijk structureel een tekort ontstaat. Dat wordt veroorzaakt door het feit dat mevrouw Singh 36% gekort wordt op haar AOW, omdat ze na haar vijftiende 18 jaar in Suriname heeft gewoond en gewerkt. Voor elk jaar dat een AOW-gerechtigde na het vijftiende levensjaar in het buitenland heeft gewoond,

De rechten zijn ongelijk en van plichten kun je niet leven

Regelingen voor 65-plussers

De AOW voorziet in een basisinkomen voor mensen boven 65 jaar. De AOW wordt gekort als iemand tussen zijn 15e en 65e levensjaar een aantal jaren in het buitenland heeft gewoond (de korting bedraagt 2% per in het buitenland doorgebracht jaar).

Tegemoetkoming KOB

Sinds 1 juni 2011 bestaat de Koopkrachttegemoetkoming Oudere Belastingplichtigen (KOB). De KOB is een financiële ondersteuning voor ouderen vanaf 65 jaar en bedraagt 33,65 euro bruto per maand. Wie in Nederland woont krijgt de tegemoetkoming automatisch, samen met de AOW-uitbetaling. Wie buiten Nederland woont krijgt deze alleen als tenminste 90% van zijn/haar totaalinkomen in Nederland onder de belasting valt.

AIO

Wie naast haar of zijn AOW geen andere inkomsten heeft (zoals een aanvullend pensioen of lijfrente) kan een beroep doen op de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO). AIO krijg je als je totaalinkomen (AOW + eventueel pensioen) onder het sociaal minimum blijft. De AIO voorziet in een aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum. Het sociaal minimum is meestal even hoog als een WWB-uitkering (Bijstand).

De huur, energiekosten, telefoon en kosten openbaar vervoer zijn momenteel haar pijnpunten

wordt 2% in mindering gebracht op de AOW-uitkering. De Sociale Verzekeringsbank beschouwt ook de jaren vóór de Surinaamse onafhankelijkheid in 1975 als 'buitenlandse' jaren. Lily bestrijdt dat, omdat Suriname toen deel van Nederland was. Zij vindt dat ze niet met 36%, maar met 4% zou moeten worden gekort. In januari 2012 overlijdt haar man. Het pensioen van haar man gaat naar zijn eerste vrouw.

Zijzelf heeft, naast haar gekorte AOW, nog een klein pensioen, opgebouwd in Suriname en Nederland. De 22 pensioenjaren uit haar Surinaamse en Nederlandse periode waarin ze fulltime bij de overheid gewerkt heeft, zijn omgezet in 18 pensioenjaren in Nederland, omdat in Suriname minder pensioenpremie ingehouden werd dan in Nederland. Ook dit wist ze niet, en het voelt als onrechtvaardig.

Uitgaven

Lily Singh heeft bij familie en vrienden nog een schuld uitstaan van 10.000 euro, maar gezien haar inkomen kan ze niet aan de afbetaling hiervan beginnen. Ze heeft maandelijks 202 euro om vrij te besteden en is al blij dat ze hiervan kan eten en af en toe nieuwe kleding kopen. Aan gezien ze allergisch is voor kunststof en voor wol, moet alles 100% katoen zijn en dat is tegenwoordig heel lastig. Bijna overal zit kunststof in en als je puur katoen wilt, wordt de aanschaf ineens een stuk duurder. Reserveren voor vervanging van huishoudelijke apparaten kan met dit inkomen niet en ook de persoonlijke verzorging, de kapper, een klein verjaardagscadeautje of vakantie schieten er bij in. Sinds afgelopen jaar moet ze voor

haar medicatie steeds meer bijbetalen, het eigen risico bij de zorgverzekeraar is verhoogd, het openbaar vervoer en ook het levensonderhoud zijn duurder geworden. Voor kwijtschelding van gemeentebelasting komt ze na de aanscherping in 2011 net niet meer in aanmerking, maar haar inkomen is hetzelfde gebleven en daarmee wordt geen rekening gehouden.

Mevrouw Singh is heel actief binnen de Surinaamse gemeenschap op landelijk en plaatselijk niveau. Ze reist dus veel met het openbaar vervoer, maar de vraag is hoelang ze dat nog kan betalen. Wat haar betreft had Bisschop Muskens gelijk, toen hij zei dat als je niets te eten hebt, je een brood mag stelen.

Toekomstverwachtingen

De huur, energiekosten, telefoon en kosten openbaar vervoer zijn momenteel haar pijnpunten. Als alles per 1 juli weer verhoogd wordt en de huurtoeslag en zorgtoeslag niet, waar moet ze dan van leven? Er is weinig perspectief. Het wordt zo uitzichtloos. De schuld die niet afgelost kan worden voelt als een molensteen om haar nek. Ze krijgt steeds meer lichamelijke en psychische klachten. Het probleem van de 2%-regeling voelt als een vernedering. Zij heeft haar leven lang zoveel mogelijk gewerkt en wordt gekort op haar AOW, terwijl mensen hier in Nederland die nog nooit een spat hebben uitgevoerd 100% AOW krijgen. Dat voelt als rechtsongelijkheid. De slogan die jaren door de SVB is gevoerd, vóór de onafhankelijkheid van Suriname, was 'Wonen in Suriname is gelijk aan wonen in Nederland, dezelfde rechten en dezelfde plichten'. Zo is het niet, volgens Lily: de rechten zijn ongelijk en van de plichten kan ze niet leven.

Tomma Kooij

Huishoudboekje Lily

Eén volwassene

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		
Salaris		
AOW + aanvullend pensioen	1.107,60	36% AOW gekort
Studiefinanciering		
Huurtoeslag	260,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		
Kinderopvangtoeslag		
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)		
Overig		
Totaal	1.437,60	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	546,69	
Energie	124,00	
Water	9,28	
Zorgpremie	117,71	
Eigen bijdr. en eigen risico zorg	48,74	Incl. 220 euro eigen risico per jaar
Verzekeringen	46,37	
Gemeentelijke belastingen	22,00	
(Vaste) tel./ kabel / internet	142,74	
Aflossing en rente schulden		Uitstaande schuld 10.000 euro (bij familie). Geen rente of aflossing
Overig	25,00	
Overige lasten		
Vervoer	25,00	
Abonnementen / contributies	17,60	
Mobiele telefoon	20,00	
Hobby, sport, e.d.	10,00	
Medicatie	55,00	
Overig	25,00	
Totaal	1.235,13	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	202,47	
Eten	150,00	
Kleding	20,00	
Apparaten, meubels, e.d.		
Persoonlijke verzorging	12,06	
Kapper	20,00	
Uitgaan / cadeautjes		
Vakantie		
Overig	0,41	
Totaal	202,47	

Annie

We rijden door agrarisch gebied. Het leven oogt probleemloos. Een groen en grazig gebied. Geen achterstandswijk, maar zorgeloos ogende boerderijen met veel grasland en koeien. Allemaal zelfstandigen die hun eigen broek weten op te houden. Of toch niet? We stoppen voor een boerderij met het bordje 'Te koop' in de tuin. We zien een vrijstaand woonhuis en wat verwaarloosd ogende varkensstallen. Hier moeten we zijn.

Van stenen kun je niet eten

Hier vinden we het antwoord op de vraag: "Hoe kan iemand ogenschijnlijk steenrijk zijn, maar in werkelijkheid vrijwel straatarm?" Omdat je van stenen niet kunt eten. Dat bestaat óók op het platteland. Bijvoorbeeld doordat die stenen zitten in een voormalig varkensbedrijf dat onverkoopbaar is. Als je tegelijkertijd

Ook al is Annie inmiddels 70, zij is nog steeds een vitale aanpakker

meer schulden dan inkomsten hebt, rijst de vraag hoe lang je zoiets kunt uitzingen. Ik heb een afspraak met boerin Annie. Ze is net bezig geweest in haar moestuin. Die zie je wel meer bij boerderijen. Vaak voor de ontspanning en omdat het gezond eten is. Maar voor Annie heeft het geld dat zij daarmee uitspaart een nieuwe betekenis sinds zij in de geldproblemen zit. Zij vertelt dat ze in haar eentje in deze ruime woning woont, sinds haar man vier jaar geleden overleed. Woonhuis en varkensstallen staan inmiddels een jaar te koop. Hoe eerder het verkocht kan worden hoe liever, gezien haar financiële problemen. "Ik heb met mijn man zo'n 45 jaar samen dit bedrijf gevoerd", vertelt ze. "Daarnaast vervoerde mijn man ook biggen en varkens voor anderen. Daarvan konden we goed rond komen." Maar na zijn dood kwamen de geldproblemen. Ook al is Annie inmiddels 70, zij is nog steeds een vitale aanpakker. Een bijkomend geluk is dat haar gezondheid haar nog niet in de steek laat. Anders

had zij ongetwijfeld nog dieper in de problemen gezeten.

Varkens voeren op contract

Annie vertelt dat zij tot begin dit jaar in haar eentje nog varkens op contract voerde. Dat wil zeggen: ze werden als biggen bij haar afgeleverd en zij mestte ze af, zoals dat in vaktermen heet. Annie gaf ze te eten, lette op hun gezondheid en zorgde dat de stallen schoon bleven. Tot de varkens, als ze op gewicht waren, naar de slachterij konden. Voor die verzorging ontving zij een maandelijks vast bedrag van 900 euro. Maar toen begon de ellende. De ondernemer voor wie zij dit deed zegde dit zogeheten voercontract plotseling op. Zonder de contractuele opzeg-

Dat was voor mij een heel gekke ervaring: geen cent meer in de knip te hebben voor levensonderhoud

termijn van zes maanden in acht te hebben genomen. Een familielid van Annie die advocaat is, vecht dit nu aan. Anders zou een proces voor haar onbetaalbaar zijn geweest. Zij hoopt dat ze via een juridische procedure in elk geval dat halve jaar nog krijgt uitbetaald. Dat geld heeft zij nu hard nodig. Want plotseling vielen haar maandinkomsten van 900 euro weg. Er bleef alleen nog AOW over. Die 900 euro kon ze gezien de verplichtingen van een kleine lening en de hypotheek op de boerderij net niet missen. Daarmee begon de ellende.

Kranten bezorgen

Annie is geen type om bij de pakken neer te zitten. Om het hoofd boven

water te houden brengt zij 's ochtends in haar autootje van 4 tot 7 uur kranten rond in haar omgeving. Verder bezorgt ze post voor Sandd. Maar met de inkomsten daarvan, inclusief haar AOW, redt ze het nog niet. Het kwam zover dat ze geen leefgeld meer kon opnemen bij de bank. Ze had meer opgenomen dan was toegestaan. "Dat was voor mij een heel gekke ervaring: geen cent meer in de knip te hebben voor levensonderhoud." Zo belandde Annie in het hulpcircuit. Van de sociale dienst van de gemeente kon ze maar zo geen hulp verwachten, omdat zij als kleine zelfstandige een vermogen bezat, in de vorm van de boerderij. De gemeente stuurde haar voor financiële hulp naar de plaatselijke kerk. De kerk zei alleen 'broodnood' te lenigen. Uiteindelijk was er toch een dominee die financieel de helpende hand bood. "Ik zat helemaal klem", zegt Annie. "Je hebt altijd hard gewerkt en dan heb je plotseling helemaal niks meer."

Schuldhulpverlening

Annie doet nu een beroep op de schuldhulpverlening. Maar dat vlot weinig, want die gaan eerst in overleg met betrokken banken. Haar grootste angst wordt gevormd door schuldeisers en rekeningen. Ze ontving al een dreigende brief van een incassobureau, namens een bank waar ze een bescheiden schuld van 5000 euro heeft. Ze kan niet helemaal voldoen aan de rente- en aflossingsverplichting. Daar komen nog een paar restschulden bij, voor de afvoer van de laatste mest uit de stallen en een dure autoreparatie. Die reparatie moest wel gebeuren. Haar auto kan ze namelijk niet missen vanwege de krant- en postbe-

Steenrijk en tegelijkertijd straatarm

zorging. "Ik zat in zak en as toen mijn rijbewijs verlengd moest worden met alle bijkomende kosten, zoals het vereiste geneeskundig onderzoek. Daar moest geld voor komen." Met onder meer de verkoop van oud ijzer uit de boerderij schraapte ze dit geld bij elkaar.

Een vrijwilligster van de agrarische hulporganisatie 'Zorg Om Boer en tuinder' (ZOB) probeert nu zo goed en zo kwaad als dit kan Annie te begeleiden door de ambtelijke mallemol.

Zij wees Annie ook de weg naar de voedselbank. Dat scheelt haar weer tientallen euro's in de week, die ze voor andere doeleinden nodig heeft. En de vrijwilligster bemiddelt ook bij de zoektocht naar

hebben alvorens tot hulp te kunnen overgaan. Het zou Annie veel waard zijn als de boerderij tegen een

Mijn grootste angst blijft dat er schuldeisers aan de deur kloppen en me onder druk zetten

'leefgeld'. Maar bij de Sociale Dienst kan men haar nog niet helpen.

Die moeten eerst de vermogenspositie van het bedrijf goed in beeld

redelijke prijs kan worden verkocht, of in ieder geval voldoende opbrengt om alle schulden te kunnen aflossen.

Ze wil niet ook nog met een restschuld blijven zitten. Maar ook op

het platteland stagneert de verkoop van woningen. "Ik zie er niet tegen op om daarna in een bescheiden huurwoning in het dorp te moeten wonen", verzucht ze. "Maar mijn grootste angst blijft dat er schuldeisers aan de deur kloppen en me onder druk zetten."

Harry Nijhuis

Zorg Om Boer en tuinder

Annie wordt moreel en praktisch bijgestaan door een vrijwilliger van vrijwilligersorganisatie 'Zorg Om Boer en tuinder' (ZOB). De ZOB steunt gezinnen die financieel en emotioneel moeilijke tijden doormaken. De vrijwilligers zijn onafhankelijk en werken met tal van organisaties samen in het belang van boeren en tuinders en hun gezinnen. Zij doen hun werk gratis.

De ZOB is bereikbaar voor informatie en afspraken op telefoonnummer 0543-452126, e-mail: info@zorgomboerentuinder.nl of via de website: www.zorgomboerentuinder.nl.

Huishoudboekje Annie

Eén volwassene

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		
	1.022,00	Dagblad- + postbezorging.
Salaris		Inkomsten uit bedrijf tot 1-1-2012 900 euro
AOW + aanvullend pensioen	1.000,00	
Studiefinanciering		
Huurtoeslag		
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag + Kindgebonden budget		
WTCG Tegemoetkoming Chronisch zieken en Gehandicapten)		
Bijzondere bijstand		
Overig		
Totaal	2.092,00	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	1.159,00	
Energie	320,00	Deels op bedrijf gebaseerd
Water	27,00	
Zorgpremie	127,00	
Eigen bijdr. en eigen risico zorg		
Verzekeringen	176,00	
Gemeentelijke belastingen	95,00	
(Vaste) tel./ kabel / internet	56,00	
Aflossing en rente schulden	183,00	Schulden bedrijf. 15.000 euro. Mestafvoer e.a. bedrijfskosten
Overig	19,00	Rechtsbijstandverzekering
Overige lasten		
Vervoer	369,00	Gebruik merendeels voor bezorgen krant en post
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon		
Hobby, sport, e.d.		
Overig	168,00	Financiering auto
Totaal	2.699,00	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	- 607,00	
Eten	25,00	
Kleding	20,00	
Apparaten, meubels, e.d.		
Persoonlijke verzorging		
Kapper	15,00	
Uitgaan / cadeautjes	20,00	
Vakantie		
Overig		
Totaal	80,00	N.B. Het maandelijkse tekort is 687 euro

Samira

Samira is een jonge vrouw van 27, die bijna haar studie Sociaal Pedagogisch Werk (SPW 4) heeft afgerond. Ze is moeder van drie kinderen van 7½, 4 en bijna 3 jaar. Samira is in Nederland geboren en groeide op in Rotterdam.

Haar moeder is Nederlandse, haar vader van buitenlandse komaf. Na de basisschool had ze geen zin meer in school en leren. In het derde jaar VMBO, ze was toen 16, hield ze het voor gezien en ging zonder diploma van school af. Via Werkstad kreeg ze steeds allerlei baantjes en verdiende zo haar eigen geld. Op haar negentiende raakte ze zwanger en toen

De vaders hebben nooit meebetaald aan de kosten voor de kinderen

drong tot haar door dat een opleiding toch wel belangrijk was. Zij zag vriendinnen die een kind hadden en die leefden van een bijstandsuitkering. "Dat wil ik niet", dacht ze, "want wat voor perspectief heb je je kinderen dan te bieden?" Ze begon aan een opleiding Zorghulp (niveau 1) en rondde die in 2005 af na de geboorte van haar dochtertje. Daarna behaalde ze het diploma Helpende Welzijn, twee weken voor de geboorte van haar tweede dochter. Ze schreef zich in voor de opleiding SPW 3 en werd in het tweede jaar opnieuw zwanger. Het studeren en de bijkomende praktijkstages combineerde ze met de opvoeding van haar kinderen, waar ze alleen voor stond. De vader van haar oudste kind raakte al snel bijna helemaal buiten beeld. Met de vader van de jongste twee is er wel contact, maar hij deelt niet in de opvoeding. Af en toe neemt hij de kinderen eens een dag mee op stap. De vaders hebben nooit meebetaald aan de kosten voor de kinderen.

Samira heeft de verschillende opleidingen, inclusief de SPW 4 die ze nu aan het afronden is, allemaal gedaan

in de tijd die ervoor staat. Als inkomen had ze studiefinanciering met aanvullende leningen. Daardoor heeft ze een grote studieschuld (ruim 35.000 euro) opgebouwd. Ze zegt: "Mensen met een WWB-uitkering kunnen op hun kont zitten en bouwen bij de Sociale Dienst geen schuld op die ze moeten afbetalen. Ik heb al die jaren keihard gewerkt op school en thuis en moet binnen een jaar nadat ik een baan heb gevonden beginnen met afbetalen van mijn schuld."

Het huishoudboekje

We kijken naar de boodschappenlijst die zij heeft ingevuld. Daarop is geen Kinderopvangtoeslag ingevuld. Die krijgt zij wel, maar wordt rechtstreeks naar de opvang overgemaakt. Het bedrag aan maandelijkse aflossing van schulden lijkt hoog, maar Samira vertelt dat het nu nog maar

Ze is heel hard aan het solliciteren

om twee of drie schulden gaat. In het verleden waren dat er wel acht. Wekelijks haalt zij een pakket op bij de Voedselbank en af en toe gaat ze in het weekend naar een markt waar ze goedkoop vlees en een zak rijst van 10 kilo inslaat. Ze is lid geworden van de TROS voor 6 euro per jaar, omdat die af en toe goedkope uitjes aanbiedt, bijvoorbeeld voor 10 euro naar de Efteling. Zo hebben de kinderen dan toch eens een uitstapje. Kleren voor zichzelf en de kinderen koopt ze als de Kinderbijslag komt en dan probeert ze ook iets leuks met hen te doen. Ze mist de Rotterdamse dampas, waar ze geen recht meer op heeft sinds ze buiten de stadsgrenzen van Rotterdam is gaan wonen.

Door te verhuizen kon ze een eengezinswoning krijgen met ruimte voor de kinderen. "In Rotterdam hadden we een kippenhok, twee kamers driehoog achter." Ze ontdekte dat ze punten kon sparen bij haar telefoonabonnement, die ze kan inwisselen tegen bijvoorbeeld bioscoopkaartjes. De afgelopen maanden kreeg ze een stagevergoeding en had daardoor af en toe een extraatje: eens een keer gaan zwemmen met de kinderen of gewoon een ijsje op straat kopen. Meestal kunnen zulke dingen niet. Dan blijft het bij een pak euroshopperijsjes. Samira kijkt altijd op de markt naar koopjes. Zo vond ze onlangs kinderdekbedovertrekken voor 5 euro. Ze kocht er meteen één extra als cadeautje voor een jarig vriendinnetje. Zo hoefden ze daar niet met lege handen aan te komen.

Er gaat iets veranderen!

Een deel van de stagevergoeding heeft Samira opzij gelegd om te sparen voor rijles. Ze is nog nooit met de kinderen op vakantie geweest.

Dat vindt zij sneu voor hen. Ze zien dat vriendjes en vriendinnetjes wel op vakantie gaan. "Maar dat gaat veranderen als ik een baan heb en een inkomen verdien", zegt ze stellig. Ze is heel hard aan het solliciteren. Ze wil graag een baan van vier dagen per week, zodat ze werk, kinderen en huishouden beter met elkaar kan combineren. "Dan kan ik de kinderen zelf naar school brengen en ophalen. Tot nu toe kwam dat er nooit van, doordat ik zo hard moest studeren en stage lopen."

Als ik vraag of ze wel eens iets ontspannends doet voor zichzelf, kijkt ze me vragend aan. "Hoe bedoel je?" "In de stad een kopje koffie drinken

Geen zin in leren...

met een vriendin of zo", opper ik. "Ik heb nog nooit een kopje koffie op een terras gedronken", zegt ze. "Nog nooit in je hele leven?", vraag ik. "Nog nooit in m'n hele leven", zegt zij en voegt er aan toe "en ik ben ook nog nooit naar de sauna geweest. Ik ga nooit uit, ben veel thuis, het is niet gemakkelijk om oppas te vinden." Het klinkt niet klagerig, wel een beetje verdrietig.

We krijgen het over vroeger en ze vertelt dat zij zelf ook in armoede is opgegroeid en dat ze geen gemakkelijk kind was voor haar moeder. Ze was jaloers op kinderen die Nikes droegen, terwijl zij in een broek van de Wibra liep. Nu beseft ze dat dat niet de belangrijkste dingen in het leven zijn. Belangrijk vindt ze nu dat ze elke dag te eten hebben, dat zij en de kinderen er schoon en netjes bij lopen. Ze zou graag willen sporten. Dat zou goed zijn voor haar rug. Door een beschadigde wervel heeft ze veel last van haar rug. "Altijd hard door- gewerkt tijdens de zwangerschappen", zegt ze. "Ik heb nooit zwangerschaps-

verlof gehad." Met haar familie heeft ze niet veel contact. Ze heeft het gevoel dat haar moeder niet geïnteresseerd is in haar (Samira's) leven. De enige door wie ze zich gesteund voelt is haar opa. Hem probeert ze regelmatig te bezoeken. Maar hij woont een eind weg en met de kinderen is dat haast niet te doen. Voor hen allen samen is ze, heen en terug, 24 euro kwijt aan metrokosten.

Toekomstdromen

Ik vraag waar zij nu het meest naar uitkijkt. "Dat ik een baan heb en dat mijn schulden afbetaald zijn. Dan wil ik weg, naar de Antillen. Daar wil ik een stuk grond kopen en er een huis op zetten. Het is daar een heerlijk kli-

Ik heb nog nooit een kopje koffie op een terras gedronken

maat. Dat is goed voor mijn rug. Het leven is daar veel goedkoper.

Je betaalt er maar weinig aan gas, licht en water. Hier moet ik elk jaar aan Eneco bijbetalen, terwijl ik bijna nooit thuis ben." Ze loopt naar een kast en

haalt daar een groot schrift en een stapel mapjes uit en wijst aan hoe ze systematisch aantekening bijhoudt van haar uitgaven en vooral van de schulden die ze bezig is af te lossen. Voor de kinderen heeft ze een spaarrekening geopend. Sinds hun geboorte heeft ze daar elke maand een bedragje op gezet, zodat de kinderen later wel dingen kunnen doen die zij zelf nooit gekund heeft. Rijles nemen bijvoorbeeld. "Ik probeer om niet aan dat geld van de kinderen te komen. Maar een tijdje geleden kon het niet anders. Toen heb ik er toch wat vanaf moeten halen, omdat ik plotseling een achterstallige rekening moest betalen. Maar dat wil ik nóóit meer doen!"

Petje af

Aan het eind van ons gesprek wil Samira mij nog haar huis laten zien. Ze wijst hoe ze stukje bij beetje het huis heeft ingericht, soms met spullen die ze van een vriendin gekregen heeft. Zij verontschuldigt zich dat het in de kinderkamers een rommel is. Ik zeg tegen haar dat ik grote bewondering heb voor hoe zij het allemaal doet: studeren, stage lopen, boodschappen, de was, haar administratie, in combinatie met het verzorgen en opvoeden van drie kinderen. En dat alles met heel weinig geld. Petje af!

Nel de Boer

Huishoudboekje Samira

Eén ouder, drie kinderen 18-

Inkomsten per maand	Bedragen	Opmerkingen / toelichtingen
Uitkering		
Salaris		
AOW + aanvullend pensioen		
Studiefinanciering	1.185,47	(Waarvan 174,21 lening)
Huurtoeslag	277,00	
Zorgtoeslag	70,00	
Kinderbijslag + Kindgebonden budget	388,00	Uitbetaling Kinderbijslag per kwartaal
Kinderopvangtoeslag		Ontvangt zij niet zelf; gaat rechtstreeks naar de opvang
Bijzondere bijstand		
Overig		
Totaal	1.870,47	
Uitgaven per maand		
Vaste lasten		
Huur / hypotheeklasten	567,36	
Energie	237,92	
Water	26,60	
Zorgpremie	131,00	Incl. eigen risico per maand
Eigen bijdr. en eigen risico zorg		
Verzekeringen	21,03	
Gemeentelijke belastingen		Vrijstelling
(Vaste) tel./ kabel / internet	80,00	
Kinderopvang		Rechtstreeks via toeslag
Aflossing en rente schulden	240,00	
Overig	130,37	Lesgeld
Overige lasten		
Vervoer		Zo min mogelijk. OV-studentenkaart (alleen doorde-weeks en niet voor kinderen)
Abonnementen / contributies		
Mobiele telefoon		
Hobby, sport, e.d.		
Overig	45,00	Sparen (per kind 15 euro)
Totaal	1.479,28	
Variabele lasten / vrij besteedbaar	391,19	
Eten	100 à 150,00	Wat er over is
Kleding		Als Kinderbijslag komt
Apparaten, meubels, e.d.		
Persoonlijke verzorging		Als Kinderbijslag komt
Kapper		
Uitgaan / cadeautjes		Nooit
Vakantie		Soms, alshet kan
Overig		Nooit
Totaal	100 à 150,00	Zwemles betaald door stichting

Elke maand puzzelen

Koopkracht in de praktijk

ETEN
HUUR
KLEREN
ZORG
EXTRA'S